

Размаўляць
прыгожа
і правільна
стар. 4—5

Асэнсаванне
хуткаплыннасці
жыцця
стар. 6

Смак
«Горкага
хлеба»
стар. 13

Сіла — у разнастайнасці

Фота Кастуся Дробава.

На адкрыццё чарговага фестывалю «Арт-Мінск» завітала неймаверная колькасць гасцей. Арганізатары называюць лічбу 5000 — столькі аматараў сучаснага выўленчага мастацтва сабралася адным вечарам у некалькіх залах Палаца мастацтва. І гэта толькі пачатак — мінчане і госці сталіцы на працягу месяца знаёмяцца з плёнам творчасці маладых і сталых аўтараў. На фестывалі іх чакаюць штодня — пляцоўка працуе без выхадных.

Сёлета з 1200 заявак, якія паступілі на разгляд журы фестывалю, выбралі болей за 450 работ 200 сучасных беларускіх мастакоў. Арганізатары імкнуліся паказаць, што творцам, выхаваным на традыцыях айчынага і сусветнага мастацтва, ёсць чым ганарыцца. Многія жывапісцы, графікі, скульптары, майстры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва адшукалі ўласную сцяжыну і кіруюцца надзейнымі арыенцірамі. «Сіла беларускага мастацтва — у разнастайнасці. Ад мэтраў з акадэмічнай адукацыяй да наватараў, якія «вызнаюць» эксперыменты, — наша мастацтва захоўвае традыцыі і адначасова развіваецца ў розных кірунках», — падкрэсліў падчас адкрыцця адзін з куратараў фестывалю «Арт-Мінск» Аляксандр Зінкевіч.

«ЛіМ»-акцэнты

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў суайчыннікаў з Днём Перамогі. «Адзінства нашых продкаў, іх любоў да Радзімы і шчырая вера ў перамогу назаўсёды сталі маральнымі арыенцірамі для ўдзячных пакаленняў мірнай і незалежнай беларускай дзяржавы. Праз гады праўда аб Вялікай Перамозе ахоўвае нашу зямлю ад пагроз новага часу, а ўсё чалавецтва — ад адраджэння разбуральных ідэй нацызму. Беларускі народ свята шануе памяць загінулых і ніколі не забудзе імёны бязвінных мучанікаў і славу мужных абаронцаў і вызваліцеляў», — адзначаецца ў віншаванні.

● Кіраўнік дзяржавы павіншаваў беларусаў з Днём Дзяржаўнага сцяга, Дзяржаўнага герба і Дзяржаўнага гімна Рэспублікі Беларусь. «Кожнае слова гімна, кожны элемент сцяга і герба нябачна раскрываюць рэтраспектыву жыцця беларусаў ад самых вытокаў да яркіх здзяйсненняў сённяшняга дня. Дзяржаўныя сімвалы суверэннай Беларусі ўвасабляюць выдатныя дасягненні сучаснікаў: узыходжанне на Эверэст і заваяванне космасу, навуковыя адкрыцці і перамогі ў спорце, стварэнне высокатэхналагічных вытворчасцей і ўнікальных твораў мастацтва, моц і абараназольнасць Айчыны. У іх — гонар за нашу краіну і наш народ», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

● Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка накіраваў віншаванне з днём нараджэння народнай артыстцы Беларусі Алене Цяльковай. «Ваша шматгадовая плённая дзейнасць з’яўляецца яркай старонкай у гісторыі заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнай групы «Купалінка», — гаворыцца ў віншаванні. — Вы ўнеслі значны ўклад у адраджэнне і развіццё традыцыйнай музычнай культуры беларускага народа, стварылі ўнікальныя праекты з багатай палітрай песеннага мастацтва, якія прывабліваюць слухачоў душэўнай адкрытасцю і сілай пачуццяў».

Памяць. Выставачны праект «Памяці вечны Пагонь» адкрыўся ў Нацыянальнай бібліятэцы. Праект, падрыхтаваны ў супрацоўніцтве з Нацыянальным архівам, Беларускім дзяржаўным музеем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры, Беларускім саюзам мастакоў, Нацыянальнай кінастудыяй «Беларусьфільм», Беларускім Чырвоным Крыжам, Музеем гісторыі медыцыны, прадстаўляе багатыя кніжны, дакументальны і выяўленчы матэрыял аб унёску беларусаў і ўсяго савецкага народа ў вызваленне краіны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Пярэдадзень. Летні музычна-турыстычны сезон у Мінску стартуе заўтра, інфармуе БелТА. Падрыхтавана маштабная праграма, задзейнічаны розныя лакацыі. Напрыклад, каля гарадской ратушы па-ранейшаму будзе гучаць класічная музыка. На тэрыторыі Музычнага завулка змогуць выступаць вулічныя музыканты. Што да Тэатральнага дворыка, то ён зменіць лакацыю. У якасці пляцоўкі разглядаецца Ракаўскае прадмесце. Таксама ў Верхнім горадзе Музей гісторыі Мінска кожную суботу арганізоўвае бясплатныя экскурсіі.

Юбілей. Выстаўка «У госці да тэатральнай лялькі», прысвечаная 70-годдзю з дня нараджэння мастака Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек Валерыя Рачкоўскага, працуе ў Гасцёўні Уладзіслава Галубка. Як мастак-пастаноўшчык Валерый Яўгенавіч паставіў больш за 75 спектакляў для дзяцей і дарослых. У фондах Нацыянальнага гістарычнага музея захоўваецца больш за 160 эскізаў, касцюмаў і лялек мастака, большая частка з якіх прадстаўлена на выстаўцы ў Гасцёўні Уладзіслава Галубка.

Прэм’ера. «Камедыю» рэжысёра-пастаноўшчыка Сяргея Кулікоўскага пакажуць сёння ў Новым драматычным тэатры. Спектакль пастаўлены па п’есе Уладзіміра Рудава, якую ён напісаў паводле беларускіх аўтараў XIX стагоддзя Каэтана Марашэўскага і Францішка Аляхновіча. Стваральнікі адзначаюць, што на сцэне аживуць героі беларускай класікі, якія раскажуць гісторыю пра простых людзей, іх слабасці і сілу духу. У пастаноўчаную групу спектакля таксама ўвайшлі рэжысёр Лізавета Машковіч, мастак-пастаноўшчык Лідзія Малашэнка, мастак па святле Уладзіслаў Рыхтэр. У прэм’еры заняты акцёры Васіль Ніцко, Арцём Пінчук, Наталля Капітонова, Валерый Глазкоў, Сяргей Шырочын ды іншыя.

Фестываль. Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі «Маладзечна» пройдзе 14 і 15 чэрвеня. Старт музычна-паэтычнага форуму запланаваны на 11 чэрвеня. Напярэдадні адбудуцца сустрэчы творцаў і літаратараў з калектывамі прадпрыемстваў і арганізацый Маладзечанскага раёна, пройдуць мерапрыемствы ў рамках агульнарэспубліканскай акцыі «Разам з мастацтвам» і рэспубліканскай харавой акцыі «Помнім, шануем, ганарымся». Гала-канцэрты адкрыцця і закрыцця фестывалю на сцэне Летняга амфітэатра і Нацыянальных конкурсах маладых выканаўцаў беларускай эстраднай песні ў Палацы культуры пройдуць 14 і 15 чэрвеня.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Спіс кніг, пададзеных на Рэспубліканскі конкурс «Нацыянальная літаратурная прэмія» — 2024

Лепшы твор (зборнік твораў) паэзіі

Басікірская Алена Уладзіміраўна «Мая зямля — яна мая да скону»
Гурыновіч Фёдар Фёдаравіч «Паляўнічая паэма»
Кебіч Людміла Антонаўна «Мае начныя бліскавіцы»
Марозаў Дзмітрый Дзмітрыевіч (Змітрок Марозаў) «Парог сумлення»
Тарасевіч Генрых Францавіч «Прасцяг»

Лепшы твор прозы

Беланожка (Пруднікава) Алёна Міхайлаўна «Дзіця зямлі»
Бензярук Анатоль Расціслававіч «Галавасек»
Бераснева Яніна Алегаўна «Любимые вне закона»
Джад Аляксандр Львовіч (Аляксандр Дзейч) «Слуга обстоятельств»
Кавалёў Міхаіл Мітрафанавіч (Міхась Сліва) «Птушка шчасця»
Канановіч Іван Іванавіч «Золата Чынгісхана»
Кебіч Людміла Антонаўна «Жыццёвыя пугі»
Крыванос Леанід Міхайлавіч «Судьбой повенчаны с границей»
Кунцэвіч Віктар Іванавіч «Калі чужая душа — твая»
Пазнякоў Міхаіл Паўлавіч (Міхась Пазнякоў) «Голас»
Трахіме́нак Сяргей Аляксандравіч «Жизнь клеток»
Хвале́й Яўген Іванавіч «Даруй, каханая»
Шабанец Марыя Русланаўна «Пасланцы Цмока»
Шніп Віктар Анатольевіч «Заўтра была адліга-3. Дзённікавы раман паэта»
Шэмяткова Наталля Генадзеўна (Наталля Шэмет) «Шоколадная просьба или Чудеса случаются»

Лепшы твор драматургіі

Козел Аляксандр Іванавіч (Алесь Козел) «Незвычайныя прыгоды звычайнага хлопчыка»

Лепшы твор публіцыстыкі

Анцух Ліліяна Фёдараўна «Зембін. Кароткі экскурс у гісторыю і сучаснасць. Жыццяпіс зембінцаў»
Бензярук Анатоль Расціслававіч «Галавасек»
Дашкевіч Таццяна Мікалаеўна «Письмо, летящее сквозь годы»
Дзядзінкіна Святлана Уладзіміраўна, **Кавалеўскі** Сяргей Мікалаевіч, **Сцепанішчаў** Антон Уладзіміравіч «Река памяти»

Дзенісейка Анатоль Іванавіч «Любовь в огне войны. Мир книги глазами читателя. Обратная связь»
Кароль Андрэй Дзмітрыевіч «Дороги vs смыслы»
Кошур (Пыско) Святлана Андрэеўна «Праз паціну часу. Сцежкамі свіцязянскай зямлі»
Міховіч Сяргей Рыгоровіч «Нам силы дает земля»
Чарняўскі Дзмітрый Васільевіч «Устами фронтовиков»

Лепшы твор літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства

Максімовіч Валерый Аляксандравіч «Эстэтыка творчасці Максіма Багдановіча»
Мікуліч Мікалай Уладзіміравіч «Максім Танк. Асоба, паэзія, лёс»

Лепшы твор для дзяцей і юнацтва

Аўласенка Генадзь Пятровіч «Як сем сыноў лесніка чорта перахітрылі»
Быстрымовіч Валянціна Яфімаўна «Молоко единого рога»
Ждан-Пушкін Алэг Аляксеевіч «Урод»
Зарэцкая Іна Іванаўна «Все начинается с фантика»
Іваноўскі Мікалай Пятровіч «Духмяны падарунак»
Кастручын Валерый Аркадзевіч «Сказки Полесья», «Чудо-ягода»
Мазго Урадзімір Мінавіч «Загадка — розуму зарадка»
Мартыненка Лёля Уладзіміраўна (Лёля Багдановіч) «Казка — у жыцці падказка»
Пустыльнік-Марчук Наталля Георгіеўна «Осторожно, злые ведьмы»
Пярун Галіна Сяргееўна «Закаханы скідзень»
Собалева Улада Юр’еўна (Улада Альхоўская) «Минская мистика»
Усцінава Жанна Віктараўна (Жанна Міус) «Казачьи ночи Барвулі»
Чарняўскі Мікалай Мікалаевіч (Мікола Чарняўскі) «Куды вядуць Куты»

Лепшы дэбют

Іваноў Алэг Мікалаевіч «О романтике, рыбалке, людях и нравах»
Канстанцінава Наталля Анатольеўна «Смена паролей»
Кузняцова Алесь Георгіеўна «Когда трещит лед»
Собалева Улада Юр’еўна (Улада Альхоўская) «Минская мистика»

вектар

Дыялог са студэнтамі

На факультэце журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта частымі гасцямі з’яўляюцца палітолагі, эксперты, публіцысты і кіраўнікі СМІ Беларусі, ды і Расіі таксама.

Нядаўнім госцем будучых журналістаў і іх выкладчыкаў стаў член Саюза пісьменнікаў Беларусі, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі за творы ў галіне публіцыстыкі доктар педагагічных навук Аляксандр Радзькоў. Размова ў сценах аўтарытэтнай у краіне і за яе межамі школы спецыялістаў медыя ішла пра самыя розныя актуальны грамадскага, сацыяльна-палітычнага жыцця. Нагадаем, што Аляксандр Міхайлавіч — аўтар цэлага шэрагу папулярных ва ўніверсітэцкім асяроддзі кніг сапраўды інтэлектуальнай публіцыстыкі: «Рэктары», «Мой фізмат»,

не абмініце

Анталогія пра Брэсцкую крэпасць

У Выдавецкім доме «Звязда» падрыхтавана да друку анталогія мастацкіх і мастацка-публіцыстычных твораў, прысвечаных Брэсцкай крэпасці.

Неўміручы подзвіг чырвонаармейцаў, камандзіраў, мірных грамадзян, якія ў драматычных умовах аказалі супраціўленне нямецка-фашысцкім захопнікам, праявілі мужнасць, паказалі высокі патрыятызм, вернасць Радзіме, даўно стаў прадметам увагі, эмацыянальнага творчага асэнсавання пісьменнікамі розных народаў. Пачатак быў пакладзены ў паэзіі і прозе яшчэ ў 1941 годзе. Як прыклад — верш Канстанціна Сіманава з такімі радкамі: «Маёр прывёз

хлапчука на лафеце…» А таксама — першыя старонкі рамана Кузьмы Чорнага «Вялікі дзень». Чытачу добра вядома кніга лаўрэата Ленінскай прэміі Сяргея Смірнова «Брэсцкая крэпасць», пісьменніка, які зрабіў неверагодна шмат для ўзнаўлення і захавання памяці пра легендарную абарону, вярнуў з бяспамяцтва многіх герояў, дамогся аднакі высокімі дзяржаўнымі ўзнагародамі дзясяткаў, калі не соцень абаронцаў.

Да тэмы абароны Брэсцкай крэпасці звярталіся многія беларускія паэты, прэзаікі, драматургі: Пімен Панчанка, Алесь Бачыла, Сымон Благун, Пятрусь Броўка, Ніна Загорская, Уладзімір Паўлаў, Мікола Пракаповіч, Максім Танк, Аляксандр

Валковіч, Алесь Звонак, Кастусь Губарэвіч, Пятро Прыходзька, Рыгор Барадулін, Адам Русак, Алесь Махнач, Міхась Рудкоўскі і іншыя. Іх творы — цалкам альбо ўрыўкамі — увойдуць у анталогію, выданне якой прымеркавана да 80-годдзя Вялікай Перамогі і да юбілею стварэння Брэсцкай вобласці (нагадаем, што дата заснавання вобласці — 4 снежня 1939 года). У рэалізацыі творчай задумы прымае ўдзел і Брэсцкі аблвыканкам.

Кніга будзе праілюстравана фотаздымкамі перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Мяркуюцца, што наклад выдання складзе 1000 экзэмпляраў.

Раман СЭРВАЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Узнагароджаны кітайскія перакладчыкі

Саюз пісьменнікаў Беларусі адзначыў граматамі кітайскіх літаратараў за вялікі ўклад у развіццё беларуска-кітайскіх літаратурных сувязей.

Сярод узнагароджаных — прафесар Нанькайскага ўніверсітэта (Цяньцзінь, КНР) Гу Юй, дэкан факультэта рускай мовы Другога Пекінскага ўніверсітэта Хань Сяе і галоўны рэдактар часопіса «Мастацтва і літаратура Расіі» Ся Чжунсянь.

Вядомыя ў Кітаі русісты, яны актыўна ў апошнія гады спрычыніліся да развіцця беларуска-кітайскіх літаратурных сувязей. Гу Юй выступіў перакладчыкам паэзіі Максіма Танка, Цёткі, Якуба Коласа, Янкі Купалы, Яўгеніі Янішчыц, Алеся Бадака, Рыгора Барадуліна, Навума Гальпяровіча на кітайскую мову. Таксама прафесар прыняў удзел у Міжнародных Купалаўскіх чытаннях у Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Я. Купалы і «Каласавінах» у 2023 годзе. Хань Сяе — адзін з ініцыятараў стварэння перакладной анталогіі «Выбраныя творы сучасных беларускіх пісьменнікаў» (Кітайскае міжнароднае выдавецтва, 2022), перакладчык асобных кніг Андрэя Федарэнкі і Алеся Бадака на кітайскую мову. Доктар філалагічных навук Ся Чжунсянь — шматгадовы рэдактар перыядычнага выдання, якое разам з асвятленнем гісторыі і сучаснасці рускай літаратуры адлюстроўвае прыгожае пісьменства на ўсёй постсавецкай прасторы.

Кірыл ЛАДУЦКА

актуальна

Пра дзіцячую літаратуру — па-даросламу

У Мінску ў Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Мікалая Астроўскага прайшоў круглы стол «Дзіцячае чытанне: дарослыя пытанні».

Сустрачай бібліятэкараў, пісьменнікаў, выдаўцоў адкрыўся «Бібліядзень з Выдавецкім домам “Звязда”». На пачатку размовы мэдэратар Алена Чарняўская зазначыла, што ў сценах бібліятэкі імя М. Астроўскага не ўпершыню абмяркоўваюцца праблемы дзіцячага чытання, дзіцячай літаратуры, кнігавыдання. І заўжды ўдзельнікі спрабуюць адказаць на пытанне, як захаваць цікавасць дзяцей, моладзі да папяровай кнігі, да самага чытання.

Дырэктар Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк горада Мінска Таццяна Швед заўважыла, што Выдавецкі дом «Звязда» з’яўляецца важным партнёрам дзіцячых бібліятэк Мінска, ды і ўсёй краіны. Літаратура, якая выходзіць са сцен гэтага выдавецтва, карыстаецца шырокім попытам, з’яўляецца прадметам шырокай увагі школьнікаў і іх бацькоў, якія ўсё часцей прыходзяць у бібліятэкі разам з дзецьмі.

Дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда», старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч звярнуў увагу на цэлы шэраг праблемных аспектаў. Але спачатку адзначыў ролю менавіта Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк горада Мінска ў фарміраванні тэматычнай прасторы дзіцячага кнігавыдання. Калі выдаўцы разумеюць, кнігі якіх аўтараў не затрымліваюцца на паліцах бібліятэк, тады праца з’яўляецца болей плёнай і болей эфектыўнай. «Шкада, што мы як выдаўцы ніяк не можам, — заўважыў Алесь Мікалаевіч, — разварушыць літаратурную крытыку ў яе ўвазе да дзіцячай літаратуры. Калі яшчэ ў дачыненні да літаратуры XX стагоддзя нешта зроблена, калі ўсё ж былі напісаны нарысы жыцця і творчасці Янкі Маўра, Васіля Віткі, якія выйшлі асобнымі кнігамі, то чаму не працягваецца такая ўвага да сённяшняга пакалення творцаў?! Напрыклад, Кацярына Хадасевіч-Лісавая — аўтар 27 кніг для дзяцей. Яе героі Вухцік і Лісачка займаюць увагу тысяч і тысяч юных чытачоў. А пра гэтую пісьменніцу, пра яе творчасць у лепшым выпадку пішуць бегла, інфармацыйна, у звязку з выданнем новай кнігі. Размовы ў частцы глыбокага аналізу патрабуюць

Падчас круглага стала.

і праблемы, якія раскрывае дзіцячая літаратура... Варта адзначыць і тое, што застаецца па-за ўвагай пісьменнікаў... Дзіўна, што ў такой, напрыклад, аўтарытэтай структуры, як Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, няма сектара дзіцячай літаратуры. Атрымліваецца, што яго адсутнасць — адказ навукоўцаў на пытанне, ці існуе сама сучасная беларуская дзіцячая літаратура. Праўда, цікавым падаецца праект сістэмнага правядзення ў акадэмічных сценах міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі па казцы. Тут навукоўцы паказваюць прыклад. Магчыма, і для іншых славянскіх краін... Бессістэмна, без увагі да сучаснага літаратурнага працэсу працуюць школьныя бібліятэкі. Відавочна, што яны па нейкіх прычынах не займаюцца фарміраваннем сваіх фондаў у частцы сучаснай дзіцячай літаратуры... Магчыма, спадзяюцца, што ўсе пытанні здыме “Школьная бібліятэка”, выданні па праграме якой паступаюць у школы бясплатна?..»

Даволі цікавымі развагамі падзялілася спецыяліст у галіне літаратурнай адукацыі Кацярына Цемушава, якая на круглым stole прадстаўляла лабараторыю гуманітарнай адукацыі Акадэміі адукацыі. Даследчыца расказала пра тое, як фарміруюцца падручнікі па літаратуры, якімі аргументамі карыстаюцца іх стваральнікі, выбіраючы для ўключэння ў падручнік тыя ці іншыя мастацкія творы. К. Цемушава звярнула ўвагу і на тое, якіх тэматычных абсягаў не хапае ў дзіцячым кнігавыданні. Зазначыла, што дзецям патрэбны героі, патрэбна расказваць пра

конкурсы

Шануюць герояў Айчыны

У Полацку былі падведзены вынікі раённага конкурсу «Шануюць герояў Айчыны», які праводзіўся Полацкім раённым Цэнтрам рамёстваў і нацыянальных культур і народным літаратурным аб’яднаннем «Наддзвінне» сярод школьнікаў і моладзі. Асноўная мэта такіх літаратурных конкурсаў — патрыятычнае выхаванне юнага пакалення паэтычнымі сродкамі, а таксама выяўленне і падтрымка літаратурных талентаў дзяцей і моладзі.

На конкурс прымаліся вершы на беларускай і рускай мовах у трох узроставых катэгорыях (11—13, 14—16 гадоў і 17—31 год). У склад журы ўваходзілі члены Саюза пісьменнікаў Беларусі, кіраўнік і старшыня мастацкага савета народнага літаратурнага аб’яднання «Наддзвінне».

У пранікнёных паэтычных радках школьнікі і моладзь шчыра выказалі свае думкі, пачуцці і стаўленне да тэмы Вялікай Айчыннай вайны.

Валянціна СОПКАВА

сучасніка, варта паказваць, як фарміруюцца характар станоўчага персанажа ў раманах, апавесці, апавяданні. Важна разумна, з увагай да сямейных, маральных каштоўнасцей паказваць, як вырастаюць звычайныя дзеці, звычайныя падлеткі ў асобу, як напачатку змагаюцца з пэўнымі цяжкасцямі, як пераадольваюць іх, каб быць прыкладам. Вельмі запатрабаванымі з’яўляюцца кнігі аб прафесіях. Але іх якраз і не хапае. Патрэбны і творы на тэмы інклюзіі.

Удзел у круглым stole прыняла і пісьменніца Кацярына Хадасевіч-Лісавая, якую добра ведаюць бібліятэкары Мінска, бібліятэкары ўсёй краіны. Аўтар папулярных кніг для зусім юнага чытача звярнула ўвагу на важнасць супрацоўніцтва і пісьменнікаў, і бібліятэкараў з бацькамі. Сваімі развагамі пра тое, што чытаюць падлеткі, як яны ставяцца да папяровых перыядычных выданняў, падзялілася галоўны рэдактар часопіса «Бярозка» Яніна Каралева. Сёння, у год свайго векавога юбілею (выданне прыходзіць да чытачоў з 1924 года; першы галоўны рэдактар — славыты дзіцячы пісьменнік Алесь Якімовіч) часопіс набывае новае дыханне. Істотна павялічыўся яго тыраж. Яніна Каралева расказала пра тую шматбажную працу, якую рэдакцыя праводзіць са школьнікамі, каб прыцягнуць увагу да сапраўды інтэлектуальнага часопіса для падлеткаў.

Круглы стол «Дзіцячае чытанне: дарослыя пытанні» пацвердзіў зацікаўленасць грамадства, бібліятэчнай супольнасці ў паспяховым развіцці сучаснай беларускай дзіцячай літаратуры.

Сяргей ШЫЧКО
Фота Анастасіі КАВАЛЬЧУК

«ЛіМ»-люстэрка

Беларуска-індыйскі кінафестываль праходзіць з 11 да 16 мая ў Мумбаі, паведамляе БелТА са спасылкай на прэс-службу Міністэрства культуры. Агенцтва ўдакладняе: гэта першы вопыт сумесных кінафестываляў. Так, глядачам паказалі тры беларускія і тры індыйскія карціны. Адкрыўся фест карцінай «Кіношнікі» Кірыла Халецкага. Таксама жыхарам Мумбаі паказалі беларускія фільмы «Ліст чакання» Аляксандра Яфрэмава і «На другім беразе» Андрэя Хрулёва.

Міжнародны літаратурны фестываль для дзяцей і моладзі адкрываецца чацвёрты раз у Астрахані. Сёлета ў ім прымаюць удзел у тым ліку аўтары з Беларусі, піша «ИТАР-ТАСС». Працуе традыцыйная выстаўка-кірмаш дзіцячай і маладзёжнай літаратуры «Выдавецкая алея», арганізуюцца паэтычныя марафоны, літаратурныя квесты, інтэрактыўныя праграмы, тэматычныя майстар-класы і спартыўныя мерапрыемствы. Галоўнай пляцоўкай фестывалю традыцыйна стане тэатральны парк Астраханскага дзяржаўнага тэатра оперы і балета. Установы рэгіянальнага міністэрства культуры і іншых міністэрстваў і ведамстваў прадставіць розныя мерапрыемствы на больш як 20 пляцоўках.

Дні духоўнай культуры Расіі ў Беларусі завяршаюцца заўтра. Сваё майстэрства і ўнікальны погляд на харавое мастацтва прадэманстравалі таленавітыя пеўчыя калектывы, інфармуе БелТА. Заўтра Разанскі дзяржаўны акадэмічны рускі народны хор імя Яўгена Папова прадставіць два мерапрыемствы, якія пройдуць на розных пляцоўках горада. У Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі запланаваны майстар-класы па харэаграфіі, аркестравым і харавым мастацтве, а на сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі — канцэртная праграма пад кіраўніцтвам мастацкага кіраўніка — заслужанага работніка культуры Расіі Святланы Сухавой.

Дні культуры Новасібірскай вобласці ў Беларусі будучы праходзіць з 23 да 25 мая. Адкрыццё мерапрыемства адбудзецца ў Вялікім тэатры Беларусі — на яго сцэне пройдзе гала-канцэрт майстроў мастацтваў. Сваю творчасць прадэманструюць сімфанічны аркестр Новасібірскай філармоніі і Дзяржаўны акадэмічны Сібірскай рускі народны хор. Акрамя таго, на беларускую сцэну выйдучы салісты Новасібірскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета і Новасібірскага музычнага тэатра. Выступіць і маладое пакаленне музыкантаў — Зводны аркестр рускіх народных інструментаў. У яго склад уваходзяць студэнты Мінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў, Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. Глінкі і Новасібірскага абласнога каледжа культуры і мастацтваў. Мастацкі кіраўнік і дырыжор аркестра — Юлія Жураўлёва, кіраўнік практыкі Мінскага музычнага каледжа імя М. Глінкі.

Нацыянальны цэнтр Віктара Астаф’ева ўрачыста адкрыўся ў дзень 100-годдзя пісьменніка ў яго роднай вёсцы Аўсянцы пад Краснаярскам, перадае «ИТАР-ТАСС». У экспазіцыі прадстаўлены рукапісы твораў пісьменніка «Праклятыя і забытыя», «Пастух і пастушка», «Перавал», а таксама яго дакументы і асабістыя рэчы. Па словах загадчыцы мемарыяльнага комплексу пісьменніка ў Аўсянцы Кацярыны Барысенкі, цэнтр увайшоў у склад комплексу, які ўключае таксама музей апавесці «Апошні паклон», дом пісьменніка, выставачны цэнтр. У трохпавярховым будынку агульнай плошчай больш як 2,5 тыс. квадратных метраў размясціліся вялікая інтэрактыўная экспазіцыя, канферэнц-зала, дзіцячы цэнтр, сувенірны магазін.

Двухразовы лаўрэат «Оскара» Энтані Хопкінс выканае галоўную ролю ў біяграфічнай драме «Кароль Ковент-Гардэна». Акцёр сыграе кампазітара эпохі барока Георга Фрыдрыха Гендэля, паведамляе Deadline. Рэжысёрам выступіць Эндру Левітас, аўтар драмы «Вялікі». Новы праект расказа пра Гендэля, яго жыццё ў Германіі і Англіі, работу ў каралеўскім тэатры «Ковент-Гардэн» і легендарныя творы, уключаючы «Месію» і «Музыку на вадзе». Прэм’ера баёпіка запланавана на восень 2025 года.

Нямецкі акцёр Аўгуст Дзіль, найбольш вядомы па фільмах «Майстар і Маргарыта» і «Бясслаўныя вырадкі», увасобіць кампазітара Дзмітрыя Шастаковіча ў баёпіку «Шум часу». У аснову карціны будзе пакладзена аднайменная кніга пісьменніка Джуліяна Барнса. Як адзначаецца на партале film.ru, стужка расказа пра жыццё Дзмітрыя Шастаковіча ў канцы 1930-х гадоў. Жонку кампазітара Ніну сыграе Андрэа Райзбара. Раней актрыса здымалася ў фільмах «Дзеля Леслі» і «Рэжым». Рэжысёрам стане Ян Камаса, які атрымаў сусветную вядомасць як стваральнік фільма «Цэла Хрыстова». Здымкі «Шуму часу» стартуюць у пачатку 2025 года.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Як слова наша

Мова — галоўны сродак нашых зносін, праз яе мы выказваем усё, што ў нашых думках і ў нашай душы. Усё часцей вакол чуюцца нецэнзурныя словы. Яны вылятаюць з вуснаў самых розных людзей незалежна ад узросту, полу і прафесіі. Нават у літаратурных творах пісьменнікі часам ужываюць абсцэнную лексіку. Чаму так адбываецца? Наколькі наогул можна выкрасціць нецэнзурныя словы з нашага жыцця і як гэта зрабіць? Пра гэта ішла гаворка падчас круглага стала на тэму «Моўная культура як сродак фарміравання духоўна-маральнай асобы ў сучасным грамадстве», які адбыўся па ініцыятыве сакратара Грамадскага савета па маральнасці Алены Стэльмах.

лексіка па вядомых прычынах не ўключалася. Мы сабраліся для таго, каб абмеркаваць, што ж нам рабіць. Трэба больш папулярызаваць творчасць класікаў літаратуры, тых, хто ўзняў нашу мову да ўзроўню высокаразвітых моў свету. Менавіта літаратура павінна даваць духоўныя маральныя арыенціры. Я рады, што сёння тут прысутнічаюць прадстаўнікі сістэмы адукацыі, вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай школы. І, несумненна, вялікую ролю ў гэтым адыгрывае сям'я, бо дзіця змалку імкнецца пераймаць дарослых. Я думаю, у гэтым пытанні нам не хапае сацыяльнай рэкламы, якая будзе выконваць важную выхавальную функцыю.

**Наталля ПАЛЯШЧУК, за-
гадчык аддзела гісторыі
беларускай мовы Інстыту-
та мовазнаўства, канды-
дат філалагічных навук,
дацэнт:**

— У помніках стара-беларускай пісьменнасці таксама сустракаліся зневажальныя словы. Я б падзяліла іх на дзве групы. Першая — гэта назвы жывёл, якія выкарыстоўваліся ў дачыненні да чалавека: «*малпа, псица, скотъ*». Другая — гэта агульныя назоўнікі, якія выяўлялі негатывную ацэнку чалавека і псавалі яго рэпутацыю: «*вешетчица 'распусница', душоубъ, потварца 'наклённик'*». Аднак часцей замест падобных слоў у старабеларускіх тэкстах фіксуецца апісальныя выразы тыпу «*слова брыдкие, слова злые, слова неучтивые, слова образливые, слова ущипливые*», якія ўжываліся разам з дзеясловамі «*зганти, зсоромити, лаяти, лжити, соромити*».

У «Кнізе Віцебскага земскага суда» (1533—1540) адзначаецца лаянкавае слова, якое выкарыстоўваецца ў дачыненні да жанчыны. Нейкая віцебская мяшчанка Глазавая паскардзілася, што яе абазвалі гэтым словам, «*а я не естемъ таковая*». Трэба падкрэсліць, што ў названай кнізе гэта адзінкавыя выпадкі фіксацыі нецэнзурнай лексікі. У асноўным пісьцы падобныя лексемы стараліся замяніць больш нейтральнымі па змесце і эмацыянальнай нагрузцы спалучэннямі, аб чым сведчаць запісы тыпу «*соромити слова невчтивыми (невчтивыми)*». У дакументах гэтай кнігі сустракаецца і ўстойлівы выраз «*до матки лаяти*», які меў значэнне «*мацюкаць*».

Дададзім, што за ўжыванне абразлівых слоў у даўнія часы прадугледжвалася пакаранне, аб чым сведчыць, напрыклад, Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588.

Такім чынам, можна зрабіць выснову, што ў помніках беларускай пісьменнасці XIV—XVIII стст. адзначаюцца факты выкарыстання зневажальнай лексікі, аднак перавага аддавалася яе замене нейтральнымі апісальнымі выразамі.

**Вячаслаў МАРТЫСЮК, на-
вуковы супрацоўнік сектара
камп'ютарнай лінгвістыкі
Інстытута мовазнаўства:**

— Калі гаварыць пра XIX — пачатак XX ст., такой лексікі вельмі-вельмі мала. Яна сустракаецца ў фальклору, этнаграфічных запісах. Напрыклад, у пачатку XX ст. Аляксандр Сержпутоўскі выдаў «Грамад-тический очерк белорусского наречия деревни Чудина Слуцкого уезда Минской губернии», дзе фіксуецца літаральна жменька выказаў, якія можна было б назваць мацэрнымі. Калі і існавала лаянка ў той час, то гэта проста нейкія зняважлівыя словы, у асноўным праклёны, якія не маюць нічога агульнага з сённяшнімі мацэрнымі. Гэта вельмі паказальна. Тое самае можна сказаць пра іншых фалькларыстаў і этнографу: яны вельмі рэдка фіксавалі ненарматыўную лексіку. У 1920-я гг., калі першыя перакладчыкі руска-беларускай слоўнікі рыхтавалі Мікола Байкоў і Сцяпан Некрашэвіч, яны не ўключалі, вядома, мацэрную лексіку, аднак дазволілі сабе ўключыць паасобныя лаянкавыя словы. І гэта выклікала вельмі рэзкую крытыку Язэпа Лёсіка. У рэцэнзіі на гэты слоўнік ён адзначыў, што такім словам не месца ў нарматыўным слоўніку. Калі пазней рыхтавалі вялікую картатэку слоўніка жывой беларускай мовы, іх туды ўключалі, але гэта быў не нарматыўны слоўнік, а база для навукоўцаў, якія ставілі сваёй задачай вывучэнне гэтай лексікі, а не яе распаўсюджванне. Адназначна скажу, што папулярызаваць ненарматыўную лексіку нельга. Аднак вывучаць тое, што існуе ў народзе, трэба,

але без усялякай рэкламы. Такая практыка ёсць у свеце, калі ствараюць спецыяльныя перыядычныя выданні, даведнікі, манаграфіі. Але, падкрэслію, выключна для навукі.

Ігар КАПЫЛОЎ:

— Наш інстытут на працягу ўсёй сваёй гісторыі займаецца праблемамі нормаў беларускай літаратурнай мовы. Створаны шматлікія фундаментальныя даведнікі, слоўнікі, граматыкі, манаграфіі. Мы адказныя за захаванне сістэмы літаратурнай мовы і заўсёды гатовы абмяркоўваць надзённыя пытанні моўнай культуры. У тым ліку і пытанне адносна ўключэння абсцэннай лексікі ў слоўнікі... Цяпер мы рыхтуем новы тлумачальны слоўнік беларускай мовы арыенціравана ў пятнаццаці тамах. І даводзіцца часам дыскаутаваць з калегамі адносна месца ў ім ненарматыўных слоў. Прызнаюся, што ёсць спецыялісты, якія выступаюць за ўключэнне такіх слоў у слоўнік, спасылаючыся на міжнародны вопыт, у тым ліку і вопыт многіх славянскіх краін. Але я катэгарычна супраць уключэння ненарматыўнай лексікі па той проста прычыне, што гэта акадэмічнае фундаментальнае выданне, на якое арыентуюцца і школа, і ВУНУ, і выдавецтвы, усе, хто цікавіцца беларускай мовай. З'яўленне слоўніка з ненарматыўнай лексікай у грамадстве будзе ўспрымацца як зьяўленне святла, своеасаблівы сігнал з боку вучоных-мовазнаўцаў для яе ўжывання.

**Аксана ВАНКЕВІЧ, стар-
шы навуковы супрацоўнік
аддзела беларуска-рускіх
моўных сувязей Інсты-
тута мовазнаўства, кан-
дыдат філалагічных на-
вук, дацэнт:**

— Праблема, якую мы сёння абмяркоўваем, знаходзіцца не толькі ў плоскасці маралі, але і ў юрыдычнай плоскасці. Нізкі ўзровень моўнай культуры грамадзян, зняважлівае стаўленне да мовы, адсутнасць разумення мэтазгоднасці выкарыстання тых ці іншых слоў у пэўнай камунікатыўнай сітуацыі могуць мець сур'ёзныя наступствы.

З маральна-этычных пазіцый выдзяляюцца прыстойныя (дапушчальныя ў публічным месцы) і непрыстойныя (табуіраваныя і цалкам забароненыя) словы. Маладыя людзі даволі часта ўспрымаюць лаянкавую і нецэнзурную лексіку як даніну модзе, як нейкі моўны код, які аблягчае зносіны ці падкрэслівае прыналежнасць да пэўнай групы сваіх. Аднак ужыванне такіх слоў не проста забаронена нормамі грамадскай маралі, але і можа прывесці да адміністрацыйнай адказнасці.

Парушэнні нормаў маўленчых паводзін, выказваныя з выкарыстаннем ненарматыўнай лексікі складаюць аб'ект лінгвістычнай экспертызы. Гэта спецыяльная працэдура даследавання асобных слоў, выказаў, тэкстаў з мэтай выяўлення крыміналістычна значнай інфармацыі. Часцей за ўсё перад экспертам ставіцца задача знайсці доказы наяўнасці ці адсутнасці моўных прыкмет знявагі асобы. Неабходна памятаць, што мова — інструмент, з якім варта абыходзіцца вельмі беражліва і асцярожна.

Над пытаннямі павышэння моўнай культуры нашага грамадства я задумваюся не толькі як спецыяліст у галіне мовазнаўства, але і як маці. Мяне хвалюе стан таго моўнага асяроддзя, у якім адбываецца фарміраванне асобы майей дачкі-падлетка. Ёй я заўжды тлумачу: тое, як чалавек выбірае моўныя сродкі для перадачы сваіх думак, наколькі ён паважае родную мову, — паказчык культуры асобы ў цэлым.

**Святлана КАЛЯДКА, вяду-
чы навуковы супрацоўнік
сектара гісторыі белару-
скай літаратуры Інсты-
тута літаратуразнаўства
імя Янкі Купалы Цэнтра
даследаванняў беларускай
культуры, мовы і літарату-
ры НАН Беларусі, доктар
філалагічных навук, дацэнт:**

— Я буду зыходзіць не толькі з пазіцыі літаратуразнаўцы, але і чалавека, які выкладае рускую мову ў ВУНУ, таму мае прамое дачыненне і да лінгвістычных праблем. Я вылучыла для сабе восем асноўных функцый ненарматыўнай лексікі ў літаратурным творы. Пісьменнік можа дазволіць сабе выкарыстоўваць яе у наступных выпадках: экспрэсіўная перадача пэўнай думкі; уключэнне ўсіх пластоў лексікі ў раскрыццё пэўнай

**Ігар КАПЫЛОЎ, дырэктар
Інстытута мовазнаўства
імя Якуба Коласа Цэнтра
даследаванняў белару-
скай культуры, мовы і лі-
таратуры НАН Беларусі,
кандыдат філалагічных
навук, дацэнт:**

— Вельмі добра, што мы сабраліся ў такім шырокім складзе. У круглым stole пры-
маюць удзел прадстаўнікі Саюза

пісьменнікаў Беларусі, Беларускай праваслаўнай царквы, Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, вучоныя Нацыянальнай акадэміі навук, у прыватнасці Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры, ёсць і вучнёўская моладзь.

Мова — адзін з галоўных складнікаў культуры, найважнейшы ідэалагічны інструмент, які фарміруе свядомасць чалавека. Моўная культура адыгрывае важную ролю ў духоўным станаўленні асобы, а значыць, і ўсяго грамадства. У мове адлюстроўваецца ўсё: менталітэт народа, яго традыцыі, нацыянальны характар, мараль, сістэма нормаў і каштоўнасцей, карціна свету. Мы засвойваем вопыт папярэднікаў праз тыя веды, якія перадаюцца менавіта пры дапамозе мовы. Фундамент нашай моўнай культуры — хрысціянская сістэма каштоўнасцей. Давайце згадаем словы, з якіх пачынаецца Евангелле ад Іаана: «Спачатку было Слова, і Слова было ў Бога, і Слова было Бог». Сіла слова вялікая, яна здольна як ствараць, так, на жаль, і разбураць. Многае ў нашым жыцці залежыць ад таго, як мы карыстаемся словам. Словам можна вярнуць чалавека да жыцця, даць яму надзею, а можна забіць. Таму трэба асэнсавана ставіцца да кожнага ўжытага слова. Сітуацыя, якая прымусіла нас сабрацца сёння, мяне як прадстаўніка акадэмічнай навукі вельмі хвалюе. На сучасным этапе ва ўсім свеце адзначаецца тэндэнцыя разбурэння моўных нормаў. На гэта ўплываюць інтэрнэт, тэлебачанне, масмедыйныя асобы... Сёння лічыцца немодным размаўляць прыгожа і правільна. Акрамя слова «мат» у беларускай мове, у адрозненне ад рускай, ёсць варыянт «брыдкаслоўе», які гаворыць сам за сябе: брыдка, непрыстойныя словы, выразы, лаянка. На жаль, сёння мат гучыць паўсюль: ва ўстановах адукацыі, у грамадскіх месцах, у сям'і, нават з экрану тэлевізара. І выкарыстоўваюцца гэтыя словы не толькі ў стрэсавай сітуацыі як спецыяльны вербальны сродак зняцця псіхаэмацыянальнага напружання. Больш за тое, мат успрымаецца як абсалютна нармальна, натуральная, стылістычна не зніжаная частка лексікі, пры дапамозе якой можна свабодна выказваць думкі. Даходзіць да таго, што з мацэрных слоў складаюцца цэлыя сказы. Асабліва гэта тычыцца моладзі і, як ні дзіўна, дзяўчат, будучых маці. Гэта надзвычай сур'ёзная праблема, калі людзі выказваюць свае думкі менавіта такім чынам, не ведаючы не толькі нормаў літаратурнай мовы, але і звычайных нормаў маралі, грамадскіх паводзін. Нядаўна пачуў аднаго расійскага журналіста, які сказаў, што мат чароўны, у ім ёсць каласальная энергія, загадка, свайго роду паэтыка. Мяне гэтыя словы вельмі насцярожылі. Не магу з гэтым пагадзіцца! Мат — гэта тое, што засмечвае мову, разбурае яе прыгажосць, стройнасць і вядзе ў выніку не толькі да збыднення моўнай сістэмы, але і да дэградацыі асобы, духоўнай непаўнацэннасці чалавека. Яго мова становіцца непаўнаважнаскай, абядняецца, страчваецца ўсё яе багацце, вобразнасць. Нецэнзурная лексіка пранікае ў свядомасць чалавека і разбурае яго душу. Мы невыпадкова сабраліся ў другі дзень Вялікадня, каб яшчэ раз задумацца над тымі духоўнымі каштоўнасцямі, якія павінны захоўваць усё жыццё і перадаваць з пакалення ў пакаленне. Часам можна пачуць контраргументы, што многія рускія пісьменнікі ўжывалі гэтую лексіку. Нават Пушкін, Бунін, Маякоўскі, Ясенін. Але ў друкаваныя творы гэтых пісьменнікаў ненарматыўная

адзавецца...

мастацкай ідэі (мастак павінен адлюстроўваць праўду жыцця); неабходнае ўключэнне гэтай лексікі для адлюстравання пэўных сацыяльных тэм і грамадскіх праблем (калі пісьменнік піша пра жыццё цяжкіх падлеткаў, людзей асацыяльных); стварэнне мастацкага партрэта героя пры апісанні яго адмоўных рыс характару; падтрымка экспрэсіўнай камунікацыі, калі аўтар адрасуе твор пэўнай групе чытачоў і імкнецца захаваць моўныя коды яго ўспрымання, падтрымліваючы такім чынам цікавасць да свайго твора; эпатаненне ўздзеянне тэксту на чытача, калі аўтар больш працуе на ўласную самапрэзентацыю; гульня, за якой няма глыбокіх сэнсаў, для ўтрымання чытацкай увагі; вызваленне духу мастака ад усялякіх шаблонаў і канонаў. Менавіта гэтыя функцыі сёння ўплываюць на наяўнасць ненарматыўнай лексікі ў мастацкіх творах. Актыўна яе прымяняе той жа Даўлатаў, якога з задавальненнем чытаюць і маладыя, і старэйшыя. Аднак ёсць такое паняцце, як эстэтычная норма, якая павінна быць у аснове мастацкага твора. Ці магчыма ўбудаваць у сістэму культуры лексіку з кодамі негатыўнай эмоцыі? Эмацыянальнасць — з'ява значная ў культурным жыцці, адпаведна, якімі эмоцыямі насычаецца чалавек, такія думкі гэтыя эмоцыі актывізуюць. Значыць, той, хто знаходзіцца ў негатыўным полі мовы, пачынае сам насычацца негатывам і яго выклікаць. Мастацкі твор усё ж павінен у чалавеку абуджаць лепшае, а не горшае. «Унутраны цензар» мастака, безумоўна, павінен карыстацца эстэтычнымі ўстаноўкамі пры напісанні твора, аддаючы ім перавагу над этычнымі. Лінгвісты сёння размяжоўваюць табуіраваную, ненарматыўную і абсцэнную лексіку. На маю думку, названыя пласты мовы недапушчальныя ў мастацкіх творах, бо існуюць такія паняцці, як дарэчнасць, дазіраванасць і абмежаванасць ва ўжыванні гэтай лексікі. Недаравальна ўжываць вельмі грубую, прыніжальную, вульгарную лексіку ў мастацкіх творах, бо яна абясцэньвае літаратурную норму. Талент і густ пісьменніка могуць стаць «заслонай» для пранікнення ў тэкст непатрэбнага, гвалтоўнага, нізкамастацкага. Катэгорыя мастацкасці карэлюе з паняццем духоўнага ўзбагачэння асобы — а гэта і ёсць фундамент у далейшым развіцці літаратуры.

Вікторыя УЛАСЕВІЧ, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела сучаснай беларускай мовы Інстытута мовазнаўства, кандыдат філалагічных навук, дацэнт:

— Гэтыя словы былі, ёсць і, напэўна, будуць. Згодная, што мы, лінгвісты, павінны іх вывучаць. Даволі асцярожна такія словы патрэбна ўключаць у слоўнікі літаратурнай мовы. Носбіты мовы ведаюць, што іх не варта ўжываць, але ўсё роўна выкарыстоўваюць... Аднак гэта не лінгвістычная праблема: мы не можам слова выкрасліць, забараніць яму існаваць. На маю думку, трэба ведаць усе словы, але самае важнае — разумець, дзе і калі іх можна ўжываць. А гэта ўжо пытанне адукацыі, выхавання і маралі.

Іван ЧАРОТА, доктар філалагічных навук, прафесар, член Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Ці можна ўявіць, што гэтую праблему абмяркоўваюць Купала з Коласам ці ўвогуле ў Саюзе пісьменнікаў у першай палове мінулага стагоддзя? Немагчыма! А слоў існавала не намогана менш, чым ёсць цяпер. Круглы стол, які мы праводзім, даўно напеў. Гэтае пытанне даўно грукае ў нашу свядомасць. Яно павінна выйсці на больш шырокія прасторы. Брыдкаслоўе сёння амаль на першым месцы сярод важных этычных аспектаў. Маю на ўвазе недапушчальную засмечанасць мовы ва ўсіх сферах, асабліва СМІ. Дзеці не паспяваюць навучыцца хадзіць, а ўжо карыстаюцца інтэрнэтам і адтуль гэта ўсё бяруць. Слова страціла першапачатковае значэнне. Яно не ўспрымаецца ў сваім кодзе. Брудныя словы вядуць на іншы ўзровень свядомасці. Параўнаю іх з тым матэрыялам, які мы здаём у паліклініцы: аналізы — таксама частка нас, але мы ж не паказваем іх кожнаму. Тое ж адбываецца з гэтай лексікай. Цяпер дзеці мацюкацца навучаюцца раней, чым ветліва вітацца. Гэта жакліва! Маўленне дадзена нам Богам,

яно патрабуе чысціні, інакш мы аддаём сябе д'яблу. Мова развіваецца ў адпаведнасці з дзеяннем і энергіяй яе носбітаў. Ад нас усё залежыць! Няўжо нам патрэбны гэтыя гніласць, бруд і слоўны смурод? Гэта праблема Савета па маральнасці, бо цяпер засілле мацярышчыны паўсюль. Нават маладыя прыгожыя дзяўчаты, падлеткі так размаўляюць на вуліцы, не стрымліваючыся! І паспрабуй зрабі заўвагу! Калі яны здольны так гаварыць, то могуць і дзейнічаць не па людску. Лічу, гэтую праблему трэба вырашаць. Хочацца верыць, што служыцелі слова ва ўсіх сферах не дапускаць бяды. Важна знайсці правільныя своечасовыя меры, якія змогуць спыніць брыдкаслоўе.

Святлана ВАГНЕР, старшы навуковы супрацоўнік сектара камп'ютарнай лінгвістыкі Інстытута мовазнаўства, кандыдат філалагічных навук:

— Згадаю важны момант — вібрацыйная структура слова. Мы чуюм вібрацыю і калі дзьме вецер, і ў гуках нашай мовы. Ёсць словы, якія натхняюць, улагоджваюць, лечаць душу — малітвы, замовы, калыханкі. Брыдкаслоўе дзейнічае разбуральна. Калі ты выкарыстоўваеш яго, то псуеш сваё жыццё.

Ліліяна АНЦУХ, дырэктар выдавецтва «Чатыры чвэрці», член Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— З пачатку сваёй дзейнасці выдавецтва «Чатыры чвэрці» мае дачыненне да такой важнай справы, як адраджэнне духоўнасці ў Беларусі. Трыццаць гадоў таму працу калектыву блаблавіў Уладыка Філарэт. Першыя створаныя кнігамі былі тыя, што выйшлі ў серыі «Нашы духоўныя каштоўнасці». У іх складанні прымалі ўдзел вядомыя даследчыкі царкоўнай гісторыі. Гэтыя кнігі былі вельмі патрэбныя грамадству, таму што неслі неабходныя веды аб праваслаўных ісцінах і сапраўдных каштоўнасцях. Гаварыць пра ненарматыўную лексіку, а таксама прапаганду жорсткасці было б дзіўным. За гады існавання мы выпускалі і класіку, і творы выдатных пісьменнікаў сучаснай літаратуры. Калі-нікалі нам даводзіцца нават выходзіць пісьменніка. Калі аўтару дзесьці трэба выказацца больш моцна, прапаноўваем замену, знаходзім нейкае выйсце. Да сёння наша прынцыповае пазіцыя не мяняецца. Дарэчы, заўважылі, што ў расійскай літаратуры іншая тэндэнцыя. Там аўтар можа дазволіць сабе шмат больш. А паколькі мы выдаём сёння і знакамітых аўтараў з розных рэгіёнаў Расіі (у серыі «Сучасная проза»), то як у нашых, так і ў іх творах прытрымліваемся сваіх прынцыпаў. Планка маральнай адказнасці за тое, што мы нясём чытачу, ніколі не апускалася.

Настасся МІШКЕВІЧ, загадчык кафедры моўнай камунікацыі Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь:

— Я з цікавасцю вывучала даследаванні вучоных на гэтую тэму. Напрыклад, расійскія навукоўцы даказалі, што мат звязаны з дэструктыўнымі паводзінамі. У сям'ях, дзе на брыдкаслоўе няма табу, дзеці больш агрэсіўныя. Брытанскія вучоныя, наадварот, выступаюць у абарону мата, маўляў, ён дапамагае стрымаць боль. Чаму людзі выкарыстоўваюць мат? Я паглядзела ў інтэрнэце меркаванні маладых людзей: яны лічаць, што гэта дапамагае хутчэй нешта растлумачыць, звярнуць на сябе ўвагу, выпусціць эмоцыі. Чаму мат ужываюць усё больш? Бо мы жывём на прасторы інтэрнэту. На жаль, там моладзь адчувае большую свабоду, быццам за гэта няма пакарання. Магчыма, таму, што там больш ананімнасці. Сёння мы ўжо кажам пра тое, што ідзе інфармацыйная гібрыдная вайна і маральнае разбурэнне асобы. Шкада, што мала публікацый на тэму шкоднасці брыдкаслоўя. Прыгадайце акно Авертона: калі ігнараваць праблему, яна потым вырасце

як снежны камяк. Калі не звяртаць увагі на мат сёння, ён сапраўды хутка стане звычайнай з'явай, нормай. Вельмі складана патлумачыць чалавеку, чаму не трэба ўжываць нецэнзурную лексіку. Адназначнай рэкамендацыі няма, варта падыходзіць індывідуальна. Калі чалавек веруючы, можна апеляваць да духоўна-маральных каштоўнасцей. А што сказаць тым, у каго дома мат — звычайная рэч? Праблема ёсць! Як з ёй змагацца? Трэба ўвесці нейкую моду на адсутнасць нецэнзурнай лексікі. Варта часцей, як сёння, збірацца і ўздымаць гэтую праблему. І ўжо гэта будзе звяртаць на яго ўвагу. Калі не будзем гаварыць мы, скажучы за нас. І не заўжды на нашу карысць.

Лілія КРУТЛІК, метадыст кафедры моўнай камунікацыі Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь:

— Хачу падзяліцца сваім вопытам. Пачуўшы ненарматыўную лексіку, не магу прайсці міма. Калі рэагаваць агрэсіўна, гэта выклікае такую ж рэакцыю. Я вырашыла, што буду звяртацца з просьбай па-добраму. Нядаўна ў магазіне спрачаліся падлеткі. Я ім сказала: «Вы такія разумныя, прыгожыя юнакі і дзяўчаты, але так выказваецца непрыгожа...» Яны спакойна адказалі, што ў іх такія цяжкі перыяд, і паабяцалі, што больш не будуць. Магчыма, нашы просьбы хоць на некага паўплываюць.

Ганна БАЛІЧ, настаўніца гімназіі № 22 г. Мінска:

— Гэтая тэма сапраўды актуальная і вельмі маштабная. Я працую з падлеткамі. Калі трапіць у чат дзяцей, чаго толькі там не прачытаеш... Гэта чуюцца і на перапынках кожны дзень. Літаратурных слоў часам зусім няма, а мова вельмі бедная. Варта неяк заахвочваць чытаць кнігі. Трэба, каб падлеткі знайшлі тую літаратуру, якая падабаецца, каб навучыліся нармальна размаўляць паміж сабой, бо некаторыя вучацца ад аднакласнікаў, у сям'ях якіх нецэнзурная лексіка — норма. Гэта сапраўды праблема!

Іерэй Андрэй (Ламакін), клірык Мінскага Свята-Духава кафедральнага сабора:

— У духоўнай традыцыі хрысціян брыдкаслоўе — грэх. У часы Новага Запавету апосталы казалі: не можа з адной крыніцы ліцца салодкая і салёная вада. Нельга пасля святых слоў тут жа апускацца да брудных. Адзін з абавязкаў святара — гэта споведзь. Магу заўважыць, што сярод найбольш распаўсюджаных грахоў — менавіта брыдкаслоўе. Гэты грэх некаторым людзям чамусьці не падаецца сур'ёзным. Часам пытаюся ў моладзі: навошта ўжываць мат? Адказваюць, што так усе робяць, так прасцей патлумачыць. Засмучае і тое, што цяпер засілле мовы прымітыўных зносін у месенджарах, таму многа калькіравання слэнгавых і запазычаных слоў. А ёсць жа свае, родныя. Як чалавек выказваецца, такія ў яго і думкі. А як чалавек думае, так і жыве. Калі ў лексіконе няма глыбокіх слоў, то і мысленне такое, і рашэнні такія ж. Брыдкаслоўе ўплывае на лад жыцця, менавіта таму варта пазбягаць гэтых слоў. Духоўнасць будзеца на базавых каштоўнасцях. Як можна гаварыць пра Святую Тройцу, калі акрамя мата чалавек больш нічога не ведае? Хацелася б, каб большая колькасць людзей асэнсоўвала, навошта гэта трэба. Так, часта для падлеткаў мат — этап станаўлення, бо тады ты круты. Важна, калі ў сям'і і ў школе ёсць альтэрнатыва, калі гэта іншы свет, дзе ўмеюць прыгожа гаварыць, дзе ёсць прыклад добрых учынкаў. Калі чалавек хоча лепш жыць, трэба мець больш чыстыя думкі і словы. Духоўная чысціня — гэта тое, пра што варта памятаць не толькі ў царкоўных святах.

**Ірына ПРЫМАК
Фота Кастуся ДРОБАВА**

Бібліятэка — асяродак культуры

З зайздроснай рэгулярнасцю, якая дысцыплінуе ў сваіх справах і нас, чытачоў, красавіцкае «Полымя» прапаноўвае публікацыі ў традыцыйных рубрыках. Часопіс нагадвае пра значнае і важнае, вучыць шанаваць людзей, адорваць іх жыццядайнымі ўсмешкамі, быць удзячнымі Богу за тое, што ёсць, рупліва працаваць дзеля паляпшэння будучыні, як прыватнай, так і супольнай.

Мастацкі раздзел традыцыйна складаецца з паэзіі і прозы, якія чаргуюцца, аднак гэтым разам, выдавочна, не ўся проза можа быць названа мастацкай.

Адкрывае нумар паэзія Міколы Малаўкі, які нядаўна пайшоў у лепшы свет. Чытач атрымлівае магчымасць ушанаваць памяць пра аўтара, дакрануўшыся да яго прыгожых, напоўненых глыбокімі думкамі, вершаў, аб'яднаных назвай «Я кожным днём пражытым даражу». У нізцы ёсць і двусвецце — напружанага знешняга і дасканалы ўнутранага, і перанятая ад продкаў пантэістычныя ўражанні ад хараства прыроды, асэнсаванне хуткаплыннасці чалавечага лёсу.

Па радках рассыпаны малавядомыя гараджанам беларускія словы, па значэнне якіх даводзіцца звярнуцца да слоўніка — і гэта паказчык валодання мовай. Паэт адважваецца спрачацца з адвечнымі ісцінамі, напрыклад, пра тое, што не хлебам адзіным жыве чалавек, сцвярджае, што праведнікі не такія ўжо і святыя — пры «вывучэнні».

Уладзімір Васко падрыхтаваў для нумара апавесць «Горад пад вадой», герой якой на Камчатцы будзе населены пункт у водах Ціхага акіяна. У творы пануе аздобленая фантастыкай атмасфера савецкай рэчаіснасці, хоць дзеянне і адбываецца ў нашы, «кавідныя», дні. Ва ўзведзеным горадзе ўдала схаваліся людзі, калі на зямлю падаў астероід: шмат хто паспеў выратавацца, таму што разбуральная хваля не дасягнула водных глыбін. Пасля працяглага жыцця ў далечыні ад роднай Беларусі шэраг герояў збіраюцца пераязджаць у Ліду.

Навум Гальпяровіч адорвае чытача нізкай безназоўных вершаў «Нібыта маладосць пацалавала...» — у найменні зафіксаваны адзін з самых прыгожых аўтарскіх вобразаў. Усмешка выпадкова сустрэтай дзяўчыны параўноўваецца з пацалункам маладосці, нагадваючы жыхарам нашага нясонечнага рэгіёну, што варта несці дабрыню свету на ўзроўні невербальных і вербальных пасланняў.

Аўтар заклікае быць удзячнымі, раду ючыся падараванай Богам магчымасці жыць, таму што не ўсім гэтае шчасце дадзена: вобразы памерлых сяброў што раз з'яўляюцца ў думках і памяці лірычнага героя. Ёсць у падборцы і прызнанні ў тым, як шукаюцца патрэбныя словы для верша, як напісанае становіцца спосабам пакінуць сябе маладога ў культурнай спадчыне.

Генадзь Аўласенка прапаноўвае чытачу публікацыю «Тапанімічныя легенды Мінічын», якая ўяўляе сабой напісаныя ў адвольнай форме гісторыі паходжання назваў населеных пунктаў і географічных аб'ектаў Беларусі. У легендах аб з'яўленні найменняў гарадоў Вілейка, Стоўбцы, вёскі Упірэвічы, рэк Жартайка, Ганутка, вёскі Якшыцы змешваецца рэальнае і выдуманнае, падпарадкоўваючыся аўтарскай інтэрпрэтацыі. Асобныя гісторыі па-чалавечы кранальныя і выклікаюць пачуцці ў дачыненні да выяўленых у іх міфічных герояў.

Падборка Лідзіі Гардынец «Нябёсаў родных сін» поўніцца вобразамі значных

для гісторыі культуры Беларусі асоб. У іх аўтар, здаецца, спрабуе ўжыцца, увасабляючы думкі, перажыванні герояў і гэтым нагадваючы беларусам пра вялікую старадаўнюю культуру. Творам з нізкі ўласцівы нейкая асаблівае, нават жаночая, ледзь улоўная лёгкасць ды ўрачыста-эстэтычны флёр.

Антон Мальшэўскі ў апавяданні «Скарбы езуітаў» расказвае гісторыю аднаўлення старога млына, які ў выніку старанняў герояў быў ператвораны ў рэгіянальны музей. Дзякуючы таму, што кожны з мясцовых жыхароў прыносіў артэфакты, млын напоўніўся старажытнымі рэчамі. У гэтай сувязі аўтар гаворыць пра важнасць еднасці, якая дапамагае захоўваць спадчыну, у чалавечым і нацыянальным жыцці. Вобраз млына гістарычны, сімвалічны і архетыповы, а ў беларускім фальклоры яшчэ і звязаны са сферай пазасветнага, містычнага. Стары млын быццам звязвае прасторы прыродна-стыхійнага і чалавечага, што ў выніку і нараджае нешта добрае і прыгожае, вартае і патрэбнае.

Завяршаюць падборку мастацкага блока часопіса паэтычныя творы Ірыны Макаруч, аб'яднаныя назвай «Замовы замінаюць зроку». Вершы маладога аўтара адкрываюць поле фармальных эксперыментаў, сярод якіх, напрыклад, твор, у якім усе словы пачынаюцца з адной і той жа літары. Паэтэса ўпадабала «рваны» радок, які звычайна так лёгка «нашпігаваць» зместамі: яны змяняюць адзін аднаго, выяўляючы і ў паэзіі прысутнасць кліпавага мыслення, што пануе ў жыцці сучаснай асобы. У кароткіх вершах з'яўляюцца адметныя вобразы дрэва, раненага чалавека, які выразаў на кары сардэчка, ды сноў, якія «паміраюць», зрэшты, як і зоры.

«Навуковыя публікацыі» прадстаўлены артыкулам Наталлі Кузьміч «Алегорыя: мастацка-эстэтычнае выражэнне сэнсавога плана ў апавяданні». У тэксце на матэрыяле малых праявістых твораў беларускіх пісьменнікаў XX ст. Уладзіміра Клімовіча і Анатоля Крэйдзіча разглядаецца майстэрства ўвасаблення рэчаіснасці заяўленым мастацкім сродкам — прасочваецца, як паступова алегорыя аказваецца здольнай стаць элементом індывідуальнага стылю.

Красавіцкае «Полымя» ўшаноўвае памяць пра двух літаратараў. Анатоль Зэкаў у публікацыі «Такі ён быў» расказвае гісторыю сяброўства з Алесем

Пісьмянковым. Паэт садзейнічаў Анатолу Зэкаву і ў жыцці, і ў творчасці: прывёў у Саюз пісьменнікаў, а затым — у дзяржаўнае выдавецтва. За гады знаёмства яны не толькі разам працавалі ў часопісе «Вожык», але і выступалі на літаратурных сустрэчах, ездзілі адзін да аднаго на радзіму — наведвалі бацькоў. У гэтым месяцы спаўняецца 20 гадоў з часу, калі пайшоў з жыцця малады 47-гадовы Алесь Пісьмянкоў.

Іван Лапо публікацыю «Так цягне пайсці ў завею, каб больш не вярнуцца назад...» прысвячае ўраджэнцу Магілёўшчыны, журналісту і паэту Паўлу Вераб'ёву. Аўтар тэксту згадвае, як шмат гадоў таму рэцэнзаваў першы зборнік вершаў творцы, перачытаны чыпер наноў, што дало магчымасць яшчэ раз упэўніцца ў таленце і глыбіні думкі чалавека, падтрыманага некалі Рыгорам Барадуліным. Публікацыя змяшчае шмат цёплых слоў, але па ёй шчодрас рассыпаны і вершы П. Вераб'ёва, які кляпатліва і, мяркуючы па цытатах, апраўдана, называецца І. Лапо не толькі «мастаком, але і філосафам слова».

Рубрыка «Успаміны» прадстаўлена матэрыялам Казіміра Камейшы «Па літфондаўскай пуцёўцы. Ялта». Пуцёўкі ў гэты паўднёвы горад у савецкія часы былі вельмі дэфіцытнымі і разыходзіліся найперш сярод начальства. Але аўтару ўспамінаў удалося пераканаць вышэйшых па статусе, што яму як паветра неабходна паездка ў Ялту ў сувязі з задумай твора пра Максіма Багдановіча, які пайшоў з жыцця ў Крым.

І хоць, падаецца, запланаванага твора не здарылася, а з'явіўся адзін толькі верш (абяцанні музы здрадлівыя!), паездка паўплывала на аўтара, якому пасля, праз некаторы час, напішацца, напрыклад, такое: «Плешцацца, аж небасхіл змывае, // Бухта сіняя твайёй душы». К. Камейша, асэнсоўваючы вандроўку, вылучае асаблівыя лекі, што дапамагаюць чалавеку далёка ад дому: светлы смутак па радзіме, па сябрах і блізкіх, якіх пакінуў і якія цябе памятаюць.

Для часопіснага раздзела «Спадчына» Пётр Жаўняровіч падрыхтаваў матэрыялы з архіваў Уладзіміра Караткевіча. Перад намі тэкст, які павінен быў перарасці ў апавесць «Гнеўнае сонца», і, хоць задума ператварэння кінасцэнарыя мастацкага фільма «Гнеўнае сонца, пякучае» ў праявісты твор не была завершана, чытач можа даследаваць этапы работы класіка над творам. Насычаны вершамі на ўзнятыя ў апавесці тэмы тэкст У. Караткевіча пачынаецца прадмовай, адкуль можна даведацца пра атмасферу з'яўлення самой ідэі.

Наступная публікацыя носіць назву «Вячаслаў Адамчык. Дзёнікі. 1993 г. (снежань)». Аўтар прыведзеных тэкстаў згадвае, як яго сына прымалі ў Саюз пісьменнікаў, ды параўноўвае, услед за Эмілем Залю, кнігі з жанчынамі. На гэтых старонках чытач і даследчык «падгледзяць», чым жыў і што чытаў літаратар, што яго фарміравала, што хвалявала, а можа, і выводзіла з раўнавагі.

Балюча і цёпла В. Адамчык згадвае маці, да якой заўсёды хіліўся сэрцам, калі пералічвае: «...Нью-Ёрк, Прага (Карлавыя Вары), Масква, Варшава, Берлін, Парыж, Ташкент, Самарканд, Ерэван, Каўказ... І з кожнай гэтай дарогі, з кожнага далёкага і блізкага горада, з кожнага ўзвышша ці даліны я думкамі заўсёды вяртаўся ў нізкую драўляную хату, да яе, да маці. Хацеўся чамусьці паказаць ёй той край,

які бачыш сам. То хоць бы расказаць І ўжо няма каму».

Кастусь Ладуцька для рубрыкі «Гутаркі» паразмаўляў з загадчыкам аддзела краязнаўства Віцебскай абласной бібліятэкі Ларысай Рагачовай, якая — гэта вынесена ў назву публікацыі — заяўляе: «Краязнаўства — прыярытэты кірунак...». Меркаванне пацвярджае вялікая колькасць сучасных выданняў, прысвечаных тэме малой радзімы, роднага краю.

Гераіня гутаркі ў інтэрв'ю нагадвае чытачу «Полымя» пра тое, якой багатай на значныя асобы ў галіне культуры была Віцебшчына. Яшчэ ў перыяд зараджэння беларускай дзяржаўнасці там працавалі выдатныя людзі, а ў XIX стагоддзі ў рэгіёне літаратурнае жыццё асабліва віравала. Матэрыялу для краязнаўчай работы там надзвычай шмат: недарэмна ў бібліятэцы 21—22 лістапада 2024 года будзе праходзіць дзясятая навукова-практычная канферэнцыя «Віцебскі край», да ўдзелу ў якой Л. Рагачова запрашае ўсіх зацікаўленых.

Калі гаварыць не пра сталіцу (хоць і пра яе таксама!), менавіта бібліятэкі ў Беларусі былі і застаюцца асяродкам культуры, патрыятызму, краязнаўства, сховішчам нацыянальнай памяці. Таму іх, нягледзячы на лічбавізацыю чытання, сёння варта абавязкова падтрымліваць і развіваць. Бібліятэкі, шукаючы шляхі да чытача, забяспечваюць сустрэчы з пісьменнікамі і, галоўнае, нагадваюць пра асалоду судакранання з папяровай кнігай. Жаданне трымаць яе ў руках нязменна ўзнікае, ведучы многіх, і аўтара гэтых радкоў, на абанемента. Значэнне бібліятэкі расце ва ўмовах сціпласці гарадскіх кватэр, папулярнасці мінімалістычнага дызайну, калі становіцца складана мець дома хатнюю калекцыю.

Рубрыка «Кнігарня» ў красавіку ў «Полымі» прадстаўлена даволі разнастайна. Алесь Карлюкевіч у публікацыі «Дзе сабрана гісторыя беларускай культуры» знаёміць з трэцім выпускам даведніка «Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва». Аўтар расказвае, якую вялікую колькасць матэрыялаў захоўвае архіў БДАМЛМ, адзначаючы і грунтоўны ўступ Г. Запартыка. Гэты выпуск сабраў паступленні ў архіў за 2010—2021 гг., а невялікі яго наклад, на думку А. Карлюкевіча, толькі ўзмацняе значнасць кнігі.

Вольга Русілка прадстаўляе рэцэнзію ўпад назвай «Кніга, вартая Асобы», напісаную на выданне Міколы Мікуліча «Максім Танк. Асоба, паэзія, лёс». Яна пераконвае, што ў ёмістым акадэмічным даследаванні чытач сустрэнецца не з вядомымі матэрыяламі, а з новымі: іх наяўнасць абумоўлівае маштабная постаць беларускага класіка і яе ўплыў на сучасную літаратуру. Рэцэнзент настойвае: «Трэба знайсці час, сесці за рабочы стол, прывесці ў парадак думкі і атрымаць асалоду ад годнай кнігі выдатнага даследчыка пра вялікага Паэта».

Настасся Сізікава рэцэнзуе кнігу Сяргея Трахімёнка — рускамоўны раман «Жыццё клетак» у публікацыі «Жыццё людзей — жыццё клетак». У тэксце часопіса паказваецца, што пісьменнік уздымае ў творы шмат надзённых тэм, па свежых слядах адлюстроўваючы гісторыю нядаўняга ковіду, раскрываючы мэты і прычыны, а таксама наступствы з'яўлення хваробы. С. Трахімёнка акцэнтуюе важнасць сёння і ў будучыні захавання маралі і веры ў боскі першапачатак Сусвету.

Наталля БАХАНОВІЧ

Далёкія і блізкія сляды з роду Марозавых і Кандрашовых

Паштальён прынесла мне кнігу з незвычайнай назвай: «Радзіма, Радзіна, Рабіна мая». Яе прыслаў з Мінска сябра-паэт Змітрок Марозаў. На адвароце вокладкі — цёплы аўтограф: «Дарагі Віктар Іванавіч! Шчыра жадаю Вам добра і сонца ў жыцці. З удзячнасцю, Змітрок Марозаў».

Чаму такая назва кнігі? Адказ — у першых радках безназоўнага верша, якім пачынаецца кніга:

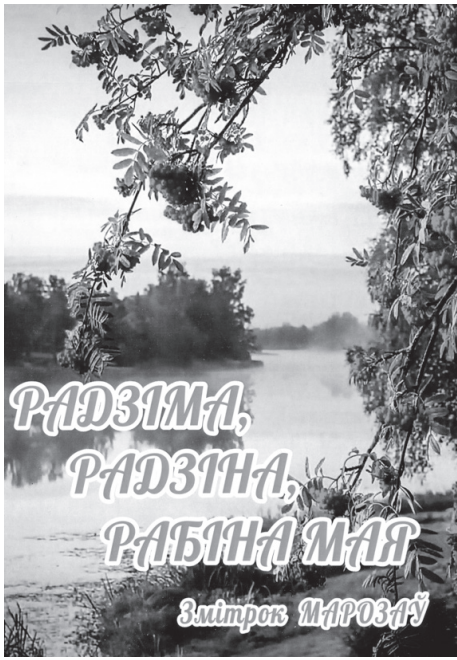
Пасеяна д’яблам распада насеннем.
Гудзе, нібы мора, народаў сям’я,
Ды ёсць на Зямлі для душы
спаталенне —
Радзіма, Радзіна, Рабіна мая.

У анатацыі чытаю: «Кніга, якая прапаноўваецца чытачу, — гэта шчымлівы аповед вядомага беларускага паэта пра свой радавод, пра сваіх блізкіх і родных, якія ішлі поруч з ім з самае калыскі і дзякуючы якім ён сфарміраваўся як асоба і грамадзянін сваёй Бацькаўшчыны».

А яго крэда жыцця ў вершы перад тытульным аркушам кнігі з такой канцоўкай:

Мы будзем жыць!
Беларусіна ніхто не здолее скарыць.
Што б ні было табе, Айчына,
Даю зарок: «Мы будзем жыць!»

Радавод нешматслоўны, ён укладзены ў эсэ з трох эпизодаў з маленства аўтара і ўспамінаў пра бабулю Анісю і дзеда Васіля, пра бабулю Домну і дзеда Паўлюка, пра бацьку Дзімітрыя Васільевіча і маці Веру Паўлаўну, пра

дзядзьку Хведара і жонку Таццяну. Прывяду па некалькі радкоў з некаторых эсэ.

«Вось як апавядала пра той час мая бабуля (Анісія. — В. А.): “Чалавек мой быў цягавіты, як вол, сам працаваў ад цямна да цямна і мне з дзецьмі не даваў перадыхнуць. Мелі сваю гаспадарку: каня, дзве каровы, некалькі дзесяцін зямлі. Словам, на чужым карку не сядзелі. Ды ўсё адно трапілі пад раскулачванне. Больш за тое, знайшоўся “дабрадзеі”, які накрэмзаў на майго чалавека нейкую пісульку.

У тую навальнічную ноч у нашых Вірках быў хапун. Шмат каго пазабіралі. І майго чалавека таксама. <...> Больш яго я не бачыла”».

«Дзед Паўлюк ваяваў на Першай імперыялістычнай вайне. Быў кавалерыстам. На свае вочы бачыў цара Мікалая, калі той рабіў агляд войск у Магілёве. Удзельнічаў у знакамітым Брусілаўскім прарыве ў 1916 годзе, быў паранены. Ужо ў немаладым узросце забралі на другую вайну — Вялікую Айчынную».

«Так, не было ў вёсцы такога рамяства, якім бы ні валодаў мой бацька. <...> Людзі да яго ішлі, і ён нікому не адмаўляў. <...> Бацька ніколі і нікому не дыктаваў свае ўмовы. <...> Калі ён браўся за справу, то пасля яго ўжо ніхто і нічога не перабляў.

З дзяцінства ён вучыў мяне, малодшых братоў Рыгора і Алеся навуцы плуга і касы, пілаваць і секчы на зіму дровы, карацей кажучы, рабіць усю мужчынскую работу».

«Мая маці Вера Паўлаўна (у дзявоцтве Кандрашова) прыехала ў Язбаўскую сярэднюю школу ў 1952 годзе пасля заканчэння Аршанскага педагагічнага тэхнікума. <...> У школе маладая настаўніца выкладала матэматыку, кватаравала ў салдацкай удавы Мамічыхі. Там жа і пазнаёмілася з маім будучым бацькам — Міцькам Марозавым. <...>

На працягу дваццаці гадоў штотомся мы пісалі адно аднаму лісты, у мяне захавалася больш за сотню лістоў ад маці. Акрамя гэтага, мы кожны тыдзень перазвонваліся».

Радкі амаль з чвэрці гэтых лістоў Змітрок Марозаў змясціў у кнізе пад назвай «З лістоў ад маці». А ў падзагалюку такія словы: «Чаму не навучыць ніводная акадэмія».

Вельмі цікавыя эсэ «Дзядзька Хведар» і «Размовы з цесцем». Але пераказваць іх — справа безнадзейная. Іх абавязкова трэба чытаць самому.

Апошні раздзел — «Таццяна». Змітрок Марозаў апавядае, як пазнаёміўся са сваёй жонкай: «Станцавалі. Так востры пазнаёміліся і пражылі 45 гадоў. За гэты час разам не адзін пуд солі з’елі. Пагадавалі і выправілі ў свет дзяцей, выпесцілі малых унукаў.

На шэсцьдзесят трэцім годзе жыцця дактары вынеслі жонцы няўмольны прысуд — анкалогія, апошняя стадыя...»

Закончыў ён эсэ такімі словамі: «Жыву дзеля сваіх дачок і ўнучак. Жыву і буду жыць, пакуль помню вобразы родных і блізкіх, дарагіх майму сэрцу людзей».

Раней я думаў, што маё сэрца ачарсцвела на 97-м годзе жыцця, бо даўно не плакаў. А, як дачытаў гэтае эсэ, ручайком пацяклі з вачэй слёзы.

Кніга «Радзіма, Радзіна, Рабіна мая» Змітрака Марозава ўбачыла свет накладам 100 асобнікаў. Яна мае цвёрдую прыгожую вокладку з гронкамі чырвонай рабіны і партрэтам аўтара, а яшчэ змяшчае больш за сорок каляровых здымкаў з архіва аўтара. Кніга сапраўды арыгінальная. Сваімі эсэ аўтар узраў аблогі вечнасці, на ніве якой узвіўся ўвысь літаратурны помнік роду Марозавых і Кандрашовых.

Аўтар кнігі лічыць, што кожны чалавек павінен ведаць свой род, свае вытокі, свае карані. Ён зрабіў такую выснову: «Калі я разважаю аб жыцці родных мне людзей, аб сваім радаводзе — усё больш і больш пераконваюся ў тым, што кожнаму чалавеку неабходна да дробязей ведаць свае вытокі, пакінутыя ў спадчыну часам і памяццю. Толькі так можна вызначыць сабе самога, кім бы ты быў без гэтых людзей».

Віктар АРЦЁМ’ЕЎ

«Кацюша» з XVII стагоддзя

Унікальная кніга пабачыла свет у выдавецтве «Беларуская навука» — факсімільнае выданне «Вялікага мастацтва артылерыі» Казіміра Семяновіча. Яна англамоўная невыпадкова: у аснову пакладзены тэкст, які з’явіўся ў Лондане ў 1729 годзе, «The Great Art of Artillery of Casimir Simienowicz». Уступны артыкул, навукова-даведачны апарат, укладанне П. Падбярозкіна і В. Урублеўскага.

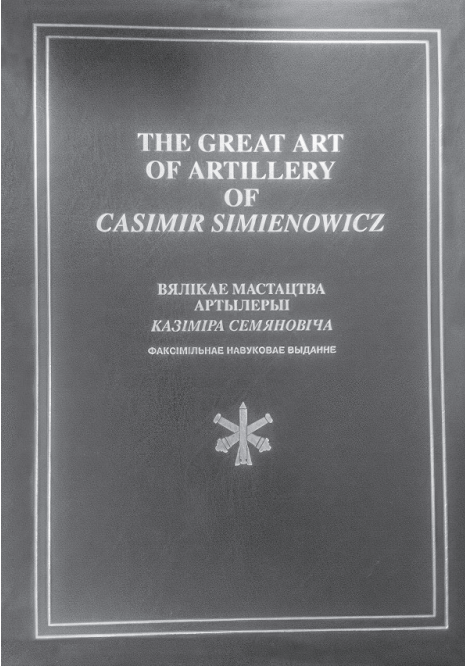
Адбылося, па сутнасці, ужо другое выртанне з небыцця імя аднаго з самых выдатных выхадцаў з беларускіх зямель Вялікага Княства Літоўскага XVII стагоддзя, які дзякуючы свайму трактату па артылерыйскай справе стаў вядомым у многіх краінах свету і з’яўляецца першапраходцам у стварэнні шматступеньчатых ракет. Дарэчы, знамянальна і тое, што першым пра яго таксама расказала выдавецтва «Беларуская навука», калі яшчэ называлася «Навука і тэхніка». У 1992 годзе ў серыі «Нашы славутыя землякі» пабачыў свет нарыс Аляксандра Бельскага (не блытаць з крытыкам і літаратуразнаўцам Алесем Бельскім) і Міколы Ткачова, названы па даследаванні Казіміра Семяновіча, якое наканала яму вечнасць, — «Вялікае мастацтва артылерыі».

Узяўшыся за гэтую тытанічную працу, Семяновіч ведаў, што многае робіць упершыню. Але, ступаючы па цаліку, старанна прааналізаваў работы фізікаў

Галілея, Кеплера, Стэвіна... Не абышоў увагай Эўкліда, Архімеда, якія працавалі і на стыку матэматычных разлікаў. Карыстаўся працамі філосафаў Арыстоцеля, Платона, Сенекі. Шмат прачытаў кніг па гісторыі, хіміі, тэхніцы. Калі рукапіс быў падрыхтаваны, высветлілася, што ў ім цытуецца амаль 260 твораў больш як 200 аўтараў.

...у 1729 годзе Джорж Шэлвак ажыццявіў пераклад «Вялікага мастацтва артылерыі» на англійскую мову, адзін з асобнікаў гэтага выдання факсімільны і выкананы «Беларускай навукай». З’яўленне ў свой час англамоўнага выдання трактата — таксама ўнікальны выпадак. Праз 79 гадоў з’явілася, прытым у перакладзе на яшчэ адну мову, не якая-небудзь мастацкая кніга, а навукова-практычная праца, разлічаная перш за ўсё на спецыялістаў.

Кніга была выдадзена на лацінскай мове вядомым галандскім друкаром Янам Янсанам з 22 табліцамі і 206 малюнкамі. Першы раздзел «Аб артылерыйскай лінейцы» стаў свайго роду ўвядзінай у артылерыю як навуку. Далей ішлі раздзелы «Аб сродках і матэрыялах, якія выкарыстоўваюцца звычайна ў піратэхніцы», «Аб ракетах», «Аб ядрах».

У першым з іх аўтар прывёў уласную канструкцыю шматступеньчатай ракеты. Пра тое, што ён першапраходзец, асабліва сведчаць распрацоўкі ракет, якія вылятаюць са спецыяльных станкоў. У пэўнай ступені іх можна назваць правобразам легендарных «Кацюш», якія ў Вялікую Айчынную вайну былі ўпершыню выкарыстаны пад Оршай. У пятым жа раздзеле «Аб розных машынах, рыштунку, прыладах і піратэхнічным абсталяванні, як для забавы, так і для сур’ёзных, г. зн. вайсковых

мэт» даюцца парады па афармленні феерверкаў у час розных мерапрыемстваў. Апісаны і розныя беларускія нацыянальныя гульні, карагоды, звычаі.

Пра трактат Казіміра Семяновіча хутка даведаліся за межамі Нідэрландаў. Праз год з’явіўся франкамоўны варыянт «Вялікага мастацтва артылерыі». Да яго аўтар напісаў прадмову, прысвяціўшы яе начальніку артылерыі Рэспублікі Злучаных Правінцый — так тады называлася гэтая краіна. Значна пазней, у 1676 годзе, трактат на нямецкай мове быў выдадзены ў Франкфурце-на-Майне.

Нарэшце ў 1729 годзе Джорж Шэлвак ажыццявіў пераклад «Вялікага мастацтва артылерыі» на англійскую мову, адзін з асобнікаў гэтага выдання факсімільны і выкананы «Беларускай навукай». З’яўленне ў свой час англамоўнага выдання трактата — таксама ўнікальны выпадак. Праз 79 гадоў з’явілася, прытым у перакладзе на яшчэ адну мову, не якая-небудзь мастацкая кніга, а навукова-практычная праца, разлічаная перш за ўсё на спецыялістаў.

Што да гэтага факсімільнага выдання, яно, несумненна, зацікавіць многіх. Не ў апошняю чаргу тых, хто любіць мець у хатняй бібліятэцы кнігі, якія цалкам адпавядаюць свайму арыгіналу. Так прыемна будзе ўзяць праз шмат гадоў у рукі англамоўнае «Вялікае мастацтва артылерыі», якое ўжо само па сабе стане рэліквіяй.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Іван КАРЭНДА

Галгофа

З усіх вядомых філасофій
Найбольш уражае адна:
Навука роспачы — Галгофа,
Дзе гора вытіта да дна.

Дзе не баяўся вечнай ночы
Зямны, звычайны чалавек,
І крыж пакутніцкі аднойчы
Панёс спакойна ў новы век.

Балела цела — не слабела
Яго душа. Таму ўваскрос,

Што так цярпіва на сабе ён
Усе грахі людскія нёс.

З тае пары вады нямала
Сцякло па рэках забыцця.
Галгофа ж людзям верай стала
І філасофіяй жыцця.

Бяссонніцы

Я не ў крыўдзе, шаноўная,
Што мой сон не ў цяне, —
Невідзімка чароўная,
Стала роднай ты мне.

Ты ўсё добрае згадвала,
Ад нягод берагла,
З-пад падушкі выцягвала
Рэшткі сну і цяпла.

Ты адна мне не здраджвала,
Падавала руку,
Пераправу наладжвала
Праз любую раку.

Калі слота сваволіла, —
Праганяла туман,
Боль пакут абязбольвала,
Не прымала падман.

Ты парадай вылечвала
Ад наіўнасці мар,
Калі помсліва плечы мне
Гнуў памылак цяжар.

Сваёй шчырай адданасцю
Праз няўдачы вяла,
Сэрцу ў час закаханасці
Лепшым сябрам была.

Як праз сіта, прасейвала
Ты сумневаў вагон,
Спелым зернем засейвала
Мой жыццёвы загон.

Ды найбольш табе ўдзячны я
За трыумф трапяткі:
За цярпенне аддзячвала —
Мне шпатала радкі.

І калі з табой суджана
Жыць да скону цяпер
Сярод планаў астуджаных,
У палоне хімер,

Колькі сіл засталася мне,
Іх табе не ікада, —
Маёй сіваю восенню
Без ваганняў аддам.

Вясна

Пасля доўгага белага сну
Шматгалоссе ваколіцу будзіць.
Сэрца слухае песню-вясну,
І напоўніцу дыхаюць грудзі.

Стала інішай, святлейшай журба —
Не зімовая ўжо, не тая...

У зялёнай сукенцы вярба
Мяне лёгкаім паклонам вітае.

Дываны дзьмухаўцоў на лужку
Сонцам сцелюцца мне пад ногі,
І зялёны тужлівым «ку-ку»
Лічыць час маёй долі-дарогі.

Ля копанкі нашай раненька-рана,
толькі разліўся над вёскай світанак,
бусел павольна хадзіў, як заспаны,
мабыць, шукаў сабе ежу — сняданак.

Стаў цікаваць я за птахам здалёку —
дзіўна было, што ён рана прачнуўся, —
раптам пранізлівы, поклічны клёкат
з ліпы высокай, з буслянкі пачуўся.

Мой незнаёмец, руплівы і ранні,
клёкатам звонкім ураз адазваўся,
кветачку лотаць у жоўтым убранні
дзюбай сарваў, у паветра падняўся.

І над гняздом, для сям’і збудаваным,
дзе ўжо чакаюць з’яўленне наішчадкаў,
тройчы кругі ён выпісваў старанна,
перш чым зрабіў у буслянку пасадку.

Стала навокал святочна і ціха,
ранак каханне буслінае гушкаў.
Шчасця пазычыць у бусла з бусліхай
іншым, напэўна, хацелася птушкам.

Горад міру, культуры і спорту,
да новых вяршынь!
Промні сонца няхай рассякаюць
у небе аблогі!

Моцны той, хто Ўсявышняму ўдзячны,
Радзіме, бацькам
За нябёсаў блакіт і за шлях,
што часамі нялёгкі.
Той, хто бліжнім не здрадзіць,
раздзеліць свой хлеб папалам
І ніколі ў жыцці пра свае
не забудзе вытокі.

Моцны той, хто святло зберагае
ў прасветлай душы
І стварае, захоўвае, верыць,
працуе старанна.
Той, хто праўдаю здольны хлусні
разбіваць ледзяшы
І залечваць увагаю шчырай
балючыя раны.

Моцны той, хто ад ветраў бяздумных
памылак і здрад
Зберагае Радзіму, шануе як родную маці.
Беларусь — гэта моц, як было
і стагоддзі назад.
Гэта сіла ў яднанні, у памяці,
веры і праўдзе.

Кацярына РОЎДА

Не кожны чацвёрты, а кожны трэці
Патрапіў у чорную паішчу смерці.
Забітых мільёны — няма забытых.
У сэрцах, у кнігах, на шэрых плітах.

Навечна ўпісаныя іх імёны.
Яны — карані нашы. Мы — іх кроны.
І рана вайны, што трывожыць сэрцы,
Хлуснёй і бяспамяцтвам не сатрэціца.

Мы — мірныя людзі, бяды не хочам.
Ніхто не завяжа народу вочы.
Здалёку нікога вучыць не трэба,
Бо праўда за намі, над намі — неба.

Падмуркам духоўнасці нам — святыні.
І водгукам страты — званы Хатыні.
Ды прадзедаў нашых запомнім словы:
Шануйце свой край, зберагайце мову,

Бацькоўскае хаты святло і ганак
І кожны адведзены Богам ранак.
У вершах, у думках, у снах малюся
За мірнае неба над Беларуссю!

Выбіраю сваё

Выбіраю сваё — вышиванку,
Льняное багацце зямлі.
Гэта лёгкасць пяшчотнага ранку,
Гэта скарб беларускай раллі!

Не паеду далёка да мора —
Мне да сэрца вадзіца з ракі,
Край шчарбаты вясновага бору,
Бульба, жыта... а ў ім — васількі.

Не зайздросчу чужому багаццю,
Бо пад Божай аховай живу.
Неба мірнага, моцнага ічасця
Шчыра зычу народу свайму.

Даната ВАРАБЕЙ

Мой дзед загінуў на вайне
у сорок пятым...
А фотаздымак на сцяне,
як боль ад страты.
Там удаіх яшчэ яны —
Антон і Надзя.

Яшчэ не ведаюць бяды
У гэтай хаце.
І мірна кружання буслы
Над роднай вёскай.
І залацяцца каласы
На тых палосках...
Але пастукала бяда
Рукою дужай.
З сабой навекі павяла,
Забрала мужа.

...І піша дзед пісьмо дамоў
Сваёй любімай
У перапынках між баёў.
Яшчэ жывы ён...
Хто мог падумаць, хто мог знаць,
Ды смерць-зладзейка...
Не дачакалася салдат
Твая Надзейка.
Слязінку горкую сатрэ
Яна употай...
Шумяць бярозкі толькі тры.
Няма чацвёртай...

Мне позірку вясновага твайго
Так не хапае зімняю парою,

Цёплы хлеб на прыгожым абрусе,
Што пад раніцу мама спякла, —
Гэта сэрца маёй Беларусі,
Гэта смак, што ў душы зберагла.

Барысаў

Слаўны горад Барысаў —
зямля эпахальных падзей,
Бласлаўленае месца, шырока вядомае
ў свеце.
Ты — Радзіма святая для тысяч
шчаслівых людзей.
Ты — квітнеючых сэрцаў,
жывых і натхнёных, суквецце.

Да цябе праяглі кіламетры шляхоў
і дарог,
Ты, спакойны і родны,
увек не зачыніш вароты.
І чакаеш заўжды,
як у храмах чакае нас Бог.
Ты, сучасны і сталы,
разгоніш любыя турботы.

Ты і ў ічасці, і ў горы сваіх землякоў
не пакінь:
Тут спакойна рабіць нават самыя
кволяы крокі.

І ледзянеюць думкі ад таго,
Што больш я не сустрэнуся з табой.

Жыццё гартае зімні каляндар
І зацярушыць снег сляды ў былое,
Дзе столькі спадзяванняў, светлых мар,
Не знае сэрца стомы і спакою.

Што той мароз! — адыдзе, уцячэ,
Хай толькі сонца выгляне ласкава.
Святло пабачу зноў тваіх вачэй,
Тваіх вачэй і дзён маіх праяву.

Запалілі каштаны святочна-вясновыя
свечкі.
Іх агонь разліваецца, поўнячы душы
святлом.
І казыча галінкі свавольны,
няўрымслівы вецер.
Ды задзьмуць не ўдаецца агонь той
ні ноччу, ні днём.

Велічава і вабна глядзяць,
як вяльможныя панны,

І святлеюць праспекты і вуліцы
ўсіх гарадоў.
Урачыста і горда стаяць маладыя
каштаны,
І часцінкай святла кожны
з іх падзяліцца гатоў.

Прапішы ў сваім сэрцы любоў,
Каб яна там жыла і натхняла,
Каб знаходзіла тысячы слоў
Самых лепшых для родных, каханых.

Прапішы ў сваім сэрцы вясну,
Каб яна красавала, лунала
І дарыла спакой, чысціню,
Вольнай птушкай да неба ўзлятала.

Прапішы ў сваім сэрцы святло,
Каб яно, як праменьчык, зіхцела,
Каб дарыла спагаду, цяпло
І заўсёды нязгасна гарэла.

Прапішы светлых мараў палёт,
І цярпенне, і ласку, і ўдачу,
І ў ваках дабрыню круглы год,
І надзею і веру ў прыдачу.

Вера БУЛАНДА

Чалавек нараджаецца для шчасця, для міру, для працы, для радасці, для родных сваіх і бліз-
сканчоная. Адкуль жа, чаму, здавалася б, з прыгожых безабаронных немаўлятак потым бяруцца нелюдзі, якія нясуць з сабой злосць, гнеў, пагарду, войны, адбіраючы справядлівыя радасць, шчасце і мір? Гэтым пытаннем задаецца не адно пакаленне сумленных працавітых людзей, таленавітых паэтаў, пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў.

Як многа я не ведаю пра вас, мае землякі, сваякі... І нават тое, што ведаю, цяжка ўмясціць у самую вялікую кнігу — не хопіць старонак. Шмат у дзяцінстве чула пра падзеі апошняй вайны ў маім дарагім Мсціжы. Пра блакаду на Макаўскім полі і ад цёці, і ад бацькі... І заўсёды гэта слёзы, ноччу — страшныя сны, быццам за табою з аўтаматамі немцы. Ці родныя і блізкія так шанавалі нас, што не распавядалі падрабязнасцей, ці сапраўды не ведалі. А тое, што я нядаўна прачытала пра Макаўскае поле, пра блакаду яго, пасля якой знаходзілі растрэшчаныя гусеніцамі нямецкіх танкаў целы, — гэта ніякому ўяўленню не паддаецца.

Як мала я яшчэ ведаю. А яшчэ менш пакідаю для памяці нашчадкаў, каб таксама ведалі пра маіх родных і блізкіх, у гісторыі жыцця якіх увасоблена гісторыя маёй радзімы...

Цёця Лена пры жыцці ўвесь час паўтарала: «Вось вывучышся, дапаможаш мне напісаць расповед пра маё жыццё з Данікам і пасля яго...» У пяць-дзясят два гады яе не стала. Я толькі што закончыла другі курс педагагічнага інстытута. Плакала і па ёй, і па тым, што яна панесла з сабой усё, што хацела мне распавесці... О, як мы часта спазняемся, не паспяваем, хаця некуды спяшаемся, усё мітусімся, плануем штодзённыя клопаты, адкладваем на заўтра размовы самыя патрэбныя, неабходныя... А потым — хоць локці сабе кусай, ногці грызі, але ў памяць прыходзяць малюпасенькія ўрыўкі. Вось мы з цёцяй Ленай у лесе. Неяк так здаралася, што яна мяне з братам Сашам брала ў лес часцей, чым іншых пляменнікаў. Цяпер я добра разумею, як яна моцна любіла нас, па-мацярынску. Калі не стала нашага таты, яе самага меншага роднага брата Шуры, то яна ў магілу кідалася: «Закапайце мяне разам з ім!» І потым, да канца свайго жыцця, старалася кампенсавать яго любоў да нас і свае пачуцці да брата пераносіла на яго родных дзяцей.

— Глядзіце, дзеці, як цвіце зямля, грыбоў у лесе — атрапенне.

— Цёця, што значыць атрапенне?

— А тое і значыць, што будзем касой касіць.

— Касой толькі траву косяць, — удакладняў брат.

— Гэта, дарагі мой пляменнічак, так у народзе прынята гаварыць, калі многа грыбоў, то хоць касой іх...

— Гляньце, гляньце, колькі грыбоў у яме! — не даслухаў брат і споўз па слізкім мяккім імху ўніз.

— Гэта, дзіятка, варонка... яма, канешне, але ўтворана разрывамі снарадаў, а

магчыма, траншэя, выкапаная салдатамі ці партызанамі...

Адкуль нам тады было ведаць, як смыслела сэрца яшчэ маладой жанчыны, бо з кожнай варонкай, траншэяй у памяці паўставалі карціны, не дасягальныя для нашага розуму. З тых гадоў я вынесла з яе расповедаў зусім мала: як яна шукала весткі пра свайго Даніка, які аднойчы пайшоў на заданне з атрадам імя Гастэлы (брыгада дзядзькі Колі) і не вярнуўся. Што з ім, дзе ён — прыходзілася толькі здагадвацца. Пасля вайны распачала пошукі, якія прывялі да брацкай магілы ў мястэчку Зембін. Зімой 1942 года некалькі дзён атрад выходзіў на разгром нямецкага гарнізона. У адным з такіх паходаў гераічна загінуў яе любімы Данік.

Паказала магілу Валерку. І штораз на Радаўніцу, а то і на Вялікдзень яны ўсёй сям'ёй ездзілі ў Зембін.

Валерка перажываў вайну яшчэ больш за нас, бо быў старэйшы з усіх дзяцей у радні, і пахваліцца бацькам-героем мог толькі ён. Нашы бацькі былі меншыя. Але трагедыя гэтага ліхалецця зведалі напoўніцу. Дзядзька

Помнік партызанам у пасёлку Мсціж Барысаўскага раёна.

Юзя з цёцяй Марусяй цудам выжылі ў Нямеччыне, у Мсціжы спалілі многіх мужчын у адрыве, пекла было жалівае. І цёця Зося таксама з сястрой Ленай часта пяклі хлеб для партызан і насілі ў лес пачаць, рызыкауючы жыццём.

Валерка вучыўся ў Мінску і на вакацыі зімнія, летнія, а то і ў выхадныя прыезджаў дадому — гэта было сапраўднае свята для сям'і. І цікава, што і ў клубе часта ладзіліся святы, асабліва на Дзень Перамогі. Валерка прывабліваў дзяўчат незвычайнай прыгажосцю і статнасцю, а загадчыцу клуба — Анастасію Пятроўну Быкаву — дыктарскай дэкламацыяй вершаў. Як толькі прыезджаў студэнт дадому, яна тут як тут:

— Валерка, можа, што новае ведаеш з паэзіі?

— Ведаю, Анастасія Пятроўна.

— Дык у нас 8 мая — канцэрт. Нума-роў не хапае. Як ты на гэта глядзіш?

— Станоўча, Анастасія Пятроўна.

— Не дасі дзіцяці адпачыць нармальна, — умешвалася ў размову Геленка, хаця сама перапаўнялася гордасцю за свайго сына, што воль прыходзяць, просяць, як у пана некалі маці прасіла пазыкі.

Вечарам канцэрт у Мсціжы ніколі не пачынаўся своечасова: паступова і нясмела клуб напаўняўся народам. Бо на якім-небудзь пасёлку кароў яшчэ не прыгналі, некага на працы дырэктар саўгаса затрымаў і сам во-во прыедзе на сваім «казёлчыку». І калі ў зале

пачыналіся дружныя воплескі і выкрыкі: «Усё — сямёра аднаго не чакаюць!», адкрывалася заслона — цяжкі аксаміт з залацістай махрой унізе.

Родная Валеркава сястра Зоя і стрыечная Ніна і сёння памятаюць верш Сіманава, які чытаў тады брат. Памятаюць, як бабы выціралі слёзы хто насоўкай, а хто рогам хусткі, а мужчыны кулаком пагладжвалі вочы, стараючыся хаваць свае пачуцці і перажыванні.

*Если дорог тебе твой дом,
Где ты русским выкормлен был,
Под бревенчатым потолком,
Где ты в люльке, качаясь, плыл;
Если дороги в доме том
Тебе стены, печь и углы...*

Студэнт так валодаў голасам, што нібыта цвіком убіваў кожнае слова ў сэрцы. А раўнадушных у зале не магло быць: не загаліся яшчэ раны і зямлі, і душ чалавечых. Перад кожным, дзякуючы і сіле мастацтва Сіманава, і сіле прачытання тэксту, паўставалі сады, хаты з дэдаўскімі сталамі і падлогай, да жаўцізны выскрабленай гальніком, і маці.

*Чтоб солдатский портрет
в крестах
Взял фашист и на пол сорвал
И у матери на глазах
На лицо ему наступал...*

На сцяне ў лепшай палавіне хаты над фікусам, непадалёку ад чырвонага кута з абразамі, вісеў партрэт бацькі і маці — маладых, крыху сур'ёзных, прыгожа апранутых і такіх дарагіх, самых родных. Відаць, тады і бачыўся гэты партрэт ва ўяўленні юнака.

*Если ты не хочешь отдать
Ту, с которой вдвоем ходил,
Ту, что долго поцеловал
Ты не смел, — так ее любил, —
Чтоб фашисты ее живьем
Взяли силой, зажав в углу,
И распяли ее втроём,
Обнажённую, на полу...*

Вачыма незаўважна выхапіў у зале позірк Людмілы Фёдараўны, якая сядзела побач з Вацем — сваім маладым мужам. Цыжарная і крыху паблжэлая, яна абаліралася на руку свайго чалавека і не зводзіла вачэй з чытальніка, упэўненая, што і ёй пасылаў палымяныя словы тэксту:

*Если ты фашисту с ружьем
Не желаешь навек отдать
Дом, где жил ты, жену и мать,
Все, что родиной мы зовем, —
Знай: никто ее не спасет,
Если ты ее не спасешь;
Знай: никто его не убьет,
Если ты его не убьешь...*

У зале ўтварылася звонкая-звонкая цішыня. І ў гэтую ціш, у сэрцы засяроджаных землякоў хлопец кідаў перажытае, выпактаванае як горкую праўду, як папрок тым, хто выкруціўся, не дапамог, не ўдзельнічаў у змаганні супраць фашызму.

*Пусть фашиста убил твой брат,
Пусть фашиста убил сосед, —
Это брат и сосед твой мстят,
А тебе оправдания нет.
За чужой спиной не сидят,
Из чужой винтовки не мстят...*

Землякі азіраліся на Пятра Барысевіча, які, уцягнуўшы галаву ў плечы, адчуваў гэтыя позіркi. Краем вока злавіў позірк Геленкі — доўгі, пранізлівы. Валерка таксама глядзеў у апущаную галаву былога паліцая, ведаючы з матчыных расповедаў, як той вёў яе на расстрэл за сувязь з партызанамі. Усё абышлося толькі дзякуючы бабулі Сцепанідзе, якая прыбегла з хуткасцю маланкі і качалася ў нагах, просячы за старэйшую дачку, молячы-вымольваючы даравання, абяцаючы, што яна прасочыць за дачкой. А яму з гэтага дня і хлеба, і сала, і гарэлкі — усяго, чаго пажадае...

*И пускай не твоя жена,
А его пусть будет вдовой.
Пусть исплается не твоя,
А его родившая мать,
Не твоя, а его семья
Понапрасну пусть будет ждать.
Так убей же хоть одного!
Так убей же его скорее!
Сколько раз увидишь его,
Столько раз его и убей!*

Апошнія словы Валера прачытаў амаль шэптам. Нейкую хвіліну зала маўчала, нібы чакаючы чагосьці, і раптам узарвалася ад дружных воплескаў. А юнак сціпла ўсміхнуўся, пакланіўся і пайшоў за кулісы, горда і прама трымаючы спіну.

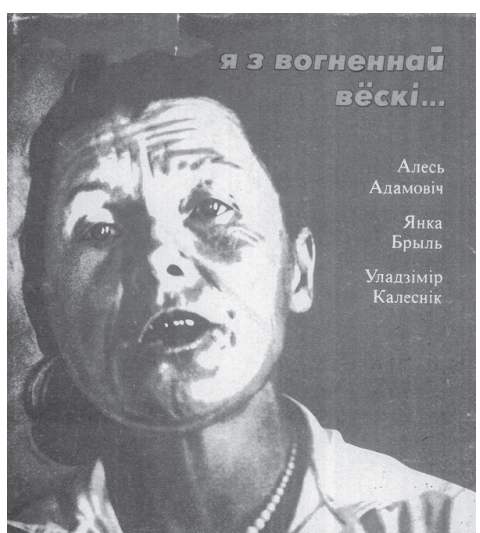
*...качал тебя на руках,
Что хорошим солдатом был...
<...>Если ты не хочешь, чтоб он
Перевертывался в гробу,*

Беларуская з хронікі творчага

З «Хронікі...» за 1974 год. Студзень. ЮНЕСКА выпусціла ў свет каталог лепшых мастацкіх твораў з розных літаратур народаў свету. У выданне ўвайшло болей за 70 твораў з рускай, украінскай і беларускай літаратур... 22 студзеня ў клубе Саюза пісьменнікаў прайшоў вечар-канцэрт «Сэрца Грэнады», які быў прысвечаны іспанскаму паэту Федэрыка Гарсія Лорка. Вершы класіка сусветнай паэзіі гучалі ў перакладах на рускую і беларускую мовы І. Тынянавай, Н. Кісліка, Н. Гілевіча, Р. Барадуліна. Федэрыка Гарсія Лорка (1898—1936) вядомы беларускаму чытачу і ў пазнейшых перакладах. Яго вершы, акрамя згаданых твораў, на беларускую мову пераўвасобілі Макс Шчур, Галіна Дубянецкая, Карлас Шэрман. Асобныя беларускія кнігі іспанскага паэта выйшлі ў Мінску ў 1975 і 2017 гадах.

28—29 студзеня ў Маскве прайшла Усесаюзная нарада крытыкаў, на якой абмяркоўвалася пастанова ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». Ад Беларусі на нарадзе выступіў Геннадзь Бураўкін. Канец першай чвэрці XXI стагоддзя сведчыць пра адсутнасць вартай літаратурна-мастацкай крытыкі. А нацыянальная літаратура, калі яна разлічвае на прызнанне, увагу шырокага чытача хадзіць б у суседніх краінах, паграбуе і літаратурна-крытычных, кампаратывісцкіх выступленняў у выданнях за межамі Беларусі. Міжнародны імідж нашай паэзіі і прозы ў 1974 годзе падтрымлівалі літаральна дзясяткі публікацый рэцэнзій і артыкулаў ва ўсесаюзных літаратурна-мастацкіх і грамадска-палітычных перыядычных выданнях, а таксама ў розных зборніках, калектывных манаграфіях. У пятым томе «Истории советской многонациональной литературы» змешчаны артыкул Віктара Каваленкі «Белорусская литература». У часопісах «Звезда» і «Дружба народов» выступае беларуская літаратуразнаўца Юлія Канэ. Публікацыі пра творчасць Уладзіміра Караткевіча, Анатоля Кудраўца, Івана Шамякіна і іншых беларускіх пісьменнікаў з'яўляюцца на старонках такіх выданняў, як «В мире книг», «Литературное обозрение», «Дружба народов» і інш.

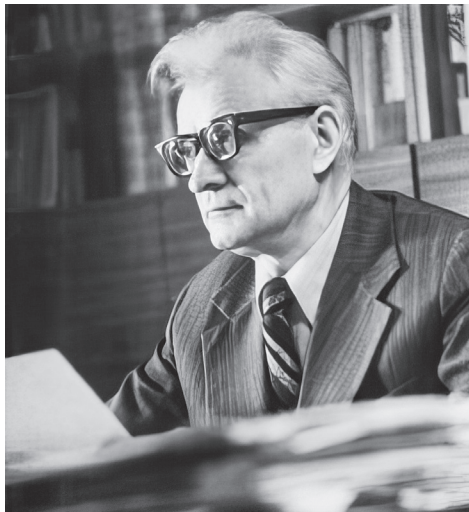

Выданне 1975 г.

У сакавіку ў Мінску праходзіць круглы стол СП БССР і «Літаратурнай газеты» на тэму адлюстравання рабочай тэмы ў мастацкай літаратуры. Выступілі А. Хакімаў, Т. Залатухіна, А. Бачароў, Р. Мустафін і інш.

3 20 да 29 сакавіка прайшлі Дні культуры Савецкай Літвы ў БССР.

Працяг. Пачатак у №№ 16, 17 за 2024 г.

Старшыня Савета па беларускай літаратуры СП СССР Аляксандр Аўчарэнка.

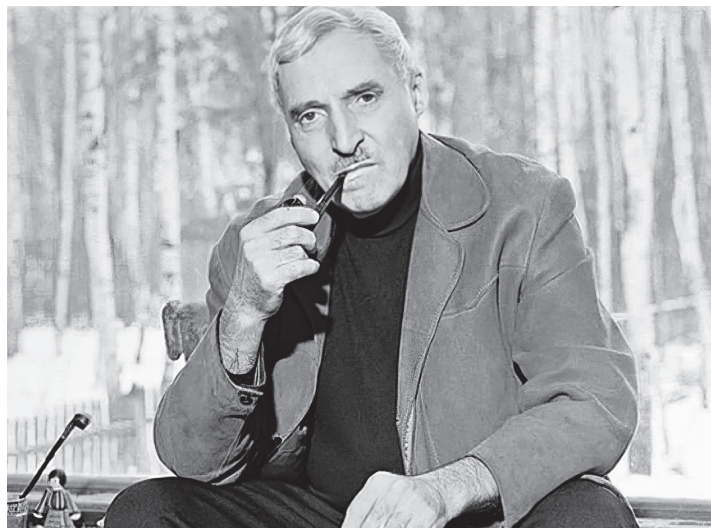
На ўрачыстым адкрыцці Дзён выступіў народны паэт Беларусі Пятрусь Броўка. У Палацы культуры прафсаюзаў адбыўся вечар літоўскай літаратуры, які ўступным словам адкрыў народны паэт Беларусі Маскім Танк. Уласныя вершы і пераклады чыталі М. Лужанін, В. Пальчыньскі, М. Калачынскі, А. Малдоніс, А. Грачанікаў, А. Балтакіс, Ю. Марцінькавічус і інш. Такія сустрэчы, асабістыя стасункі паміж творцамі якраз і спрыяюць літаратурнаму пабрацімству, пашыраюць народную дыпламатыю сродкамі мастацкай літаратуры. Напрыклад, Альфонсас Малдоніс (1929—2007) за гады сваёй творчасці пераклаў на літоўскую мову паэтычныя творы Міколы Аўрамчыка, Анатоля Грачанікава, Васіля Зуёнка, Пятруся Макаля. Творы літоўскага паэта ў сваю чаргу перакладалі на беларускую мову Рыгор Барадулін, Мікола Базарэвіч, Геннадзь Бураўкін, Артур Вольскі, Вера Вярба, Анатоль Грачанікаў, Хведар Жычка, Васіль Зуёнак, Міхась Калачынскі, Уладзімір Караткевіч, Еўдакія Лось, Пятрусь Макаль, Рыгор Няхай, Сяргей Панізьнік, Уладзімір Паўлаў, Алякс Рязанаў і інш. Уражальны прыклад увагі да творчасці аднаго паэта ў іншай нацыянальнай літаратуры! Асобная кніга паэзіі Альфонсаса Малдоніса на беларускай мове «Вадзяныя знакі» пабачыла свет у «Мастацкай літаратуры» ў серыі «Паэзія народаў СССР».

23—27 красавіка ў Тбілісі адбылася Усесаюзная нарада пісьменнікаў і крытыкаў. Беларусь прадстаўлялі Іван Чыгрынаў, Анатоль Грачанікаў, Уладзімір Гніламедаў і інш. У чэрвені ў Кішынёве на Усесаюзнай канферэнцыі «Мастацкія пошукі сучаснай многанацыянальнай літаратуры» з дакладам аб шляхах развіцця беларускага рамана выступае Павел Дзюбайла.

У ліпені Мінск наведвае дэлегацыя пісьменнікаў ФРГ — В. Ферман, Г. Платэ, Л. Раўнер. Цікава, ці пакінула гэтая паездка які-небудзь след у іх творчасці? У сустрэчы з немцамі ўдзельнічалі М. Танк, А. Кулакоўскі, Я. Брыль, А. Вярцінскі, Х. Жычка, Б. Сачанка, Я. Семяжон, А. Рыбак, А. Гардзіцкі, В. Дайліда. Усе яны бачылі Вялікую Айчынную вайну на свае вочы, удзельнічалі ў розных драматычных падзеях, а хтосьці з гэтых беларускіх пісьменнікаў пабываў і ў фашысцкім палоне...

У Мінск прыязджаў сакратар Саюза пісьменнікаў Манголіі, галоўны рэдактар часопіса «Цог» (назва перакладаецца як «Полымя»!) паэт Далантайн Тарва. Далёкая азіяцкая краіна не такая ўжо аддаленая з пункту гледжання стасункаў нашых літаратур. У розныя гады ў Беларусі друкаваліся пераклады паэзіі і прозы мангольскіх аўтараў. І ў XXI стагоддзі пэўныя кантакты з беларускімі творцамі падтрымлівае мангольскі пісьменнік, сцэнарыст, журналіст Бадам-Ачырын Галаарыд, які, між іншым, пераўвасобіў на мангольскую мову раман Фрэнсіса Скота Фіцджеральда «Вялікі Гэтсбі», а таксама апавяданні Джэка Лондана і «Гісторыю» Герардота. А яшчэ — «Санеты» Янкі Купалы. Яны надрукаваны ва Улан-Батары асобнай кнігай — па-мангольску, па-беларуску і па-руску. У 2019 годзе Бадам-Ачырын Галаарыд наведаў Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы і перадаў у фонды ўстановаў мангольскае выданне «Санетаў».

10—15 кастрычніка ў Беларусі прайшлі Дні музыкі і літаратуры Чувашскай АССР. Групу чувашскіх пісьменнікаў прымалі ў Саюзе пісьменнікаў БССР. Пройдзе шмат гадоў — і гэтыя дні народны паэт Чувашыі Юрый Семяндэр будзе згадваць у інтэрв'ю дадатку да парламенцкай і ўрадавай беларускай газеты «Звязда» «Союз Евразия» наступным

Констанцін Сіманаў неаднойчы бываў у Беларусі.

чынам: «...У складзе дэлегацыі нашых пісьменнікаў былі старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Чувашыі, літаратуразнаўца Мікалай Дзедушкін, народны паэт Сціхван Шаўлы, драматург Мікалай Цярэнцьеў, паэты Аляксандр Калган, Уладзімір Харытонаў і я, Юрый Семяндэр. І як было нам усім не палюбіць Беларусь, дзе яшчэ адчуваўся дух народнага подзвігу ў Вялікай Айчыннай вайне, дзе на кожным кроку нас чакалі аповеды аб няпростых гадах ваеннага ліхалецця. Грандыёзна, на найвышэйшым узроўні ўрачыстасці прайшлі адкрыццё і закрыццё вялікага свята дружбы, а паміж імі сумесныя групы дзеячаў літаратуры і культуры вызідалі па абласцях. Я асабіста аказаўся ў групе брэсцкага накірунку. З беларускіх пісьменнікаў з намі былі Васіль Зуёнак, Геннадзь Кляўко і Алякс Рыбак. За два дні мы з імі, можна сказаць, парадніліся, сталі братамі. Выступаючы разам у гарадах і вёсках, у армейскіх часцях, мы цалкам асвоіліся ў беларускім згуртаваным і гасцінным народным асяроддзі...» Пройдзе шмат гадоў, і Выдавецкі дом «Звязда» ў серыі «Сябрына: Паэзія народаў Расіі» выдасць асобны вершаваны зборнік Юрыя Семяндэра ў перакладзе

лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Міколы Мятліцкага. Дарэчы, Мікалай Міхайлавіч якраз для гэтай серыі перакладзе і кнігі паэзіі чувашскіх твораў Мішы Сеселя і Валеры Тургая. А народны паэт Чувашыі Юрый Семяндэр пераклаў на сваю родную мову творы многіх беларускіх паэтаў.

У 1974 годзе Дзяржаўная прэмія СССР была прысуджана Васілю Быкаву за апавесці «Дажыць да святання» і «Абеліск». Літаратурную прэмію Міністэрства абароны СССР атрымаў Алякс Адамовіч за «Хатынскую аповесць».

Што да выдання кніг беларускіх аўтараў у Маскве, то 1974 год адзначаны з'яўленнем у Маскве рамана Уладзіміра Караткевіча «Каласы пад сярпом тваім» у перакладзе Валянціны Шчадрыной. Праз тры гады, у 1977-м, гэты пераклад асобнай кнігай пабачыць свет і ў Мінску. Пасля неаднойчы кнігі Уладзіміра Караткевіча будуць выходзіць на рускай мове — і ў Маскве, і ў Мінску — мянавіта ў перакладах Валянціны Шчадрыной (1927—2008), якая нарадзілася ў Беларусі, на Гомельшчыне.

1975 год. У студзені праходзіць Дні беларускай літаратуры ў Польшчы. У складзе беларускай дэлегацыі — Максім Танк, Геннадзь Бураўкін, Алякс Адамовіч і інш.

У лютым у Мінску ў тэатры оперы і балета праходзіць Усесаюзная нарада пісьменнікаў і крытыкаў «Неўміручы подзвіг народа ў Вялікай Айчыннай вайне і савецкая літаратура». Гэтая нарада стала падзеяй, якая адклалася ў памяці многіх беларускіх і расійскіх пісьменнікаў. Акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, а на той час супрацоўнік ЦК КПБ, Уладзімір Васільевіч Гніламедаў воль як пазначыць тую падзею ў сваім дзёніку: «...Шмат гасцей з Масквы (я на вакзале сустракаў К. Сіманава, які прыехаў з жонкай «генеральшай» Жадавай), з іншых рэспублік. Мы размясцілі іх у гасцініцах «Юбілейная» і «Мінск». Запланавана наведванне «Хатыні» і Кургана Славы. Апроч пісьменнікаў прысутнічаюць партыйныя і савецкія работнікі, прадстаўнікі палітупраўлення ЧБВА, камсамола, Рэспубліканскага Савета ветэранаў вайны.

І што для мяне вельмі прыемна — увесь Інстытут літаратуры. Аглядны даклад па тэме падрыхтаваў Леў Якіменка. Затым слухалі Пятра Міронавіча Машэрава. Гаварыў гадзіну з нечым. Чытаў сваю прамову з відавочнай насаладай, павышаючы і паніжаючы інтанацыю, робячы акцэнтны на асобных словах і выразях. Пакінуў у пісьменнікаў, у большасці, вельмі добрае ўражанне, гаварылі пра яго з пахвалою. Пра Брэжнева так не гавораць.

— Але добра ведае сельскую гаспадарку! — сказаў Л. М. Навічэнка, які як крытык умее і «падкалоць».

Пасля Пятра Міронавіча выступалі па чарзе: Сяргей Баруздын, генерал-маёр авіяцыі Клецкін, Юрый Збанацкі, Лазіс Каюмаў, Мікалай Грыбачоў, Мумін Канаат і інш.

28 лютага. Выступіў В. Быкаў. Запомніліся яго словы: «На фундаменце нашай Перамогі пабудаваны гмах сучаснага свету».

Маштаб такіх мерапрыемстваў нельга перабольшыць. І стасункі, што

літаратура ў свеце: жыцця ў 1966—1985 гады¹

вырастаюць з такога характару канферэнцый, навуковых сімпозіумаў, як правіла, спрыяюць развіццю, умацаванню міжнароднага аўтарытэту беларускай літаратуры.

У 1975 годзе ў Мінску асобным кніжным выданнем выходзіць знакамітая дакументальная кніга Алеся Адамовіча, Янкі Брыля, Уладзіміра Калесніка «Я з вогненнай вёскі». А ў 1977—1980 і пазнейшыя гады пабачаць свет яе выданні ў перакладзе на рускую, польскую, англійскую (дарэчы, гэтак англійскае выданне пабачыла свет у Маскве з відэаважным разлікам, што праз «Міжнародную кнігу» том балючай памяці пра Вялікую Айчынную трапіць і ў тую краіну, дзе праз «халодную вайну» даволі хутка забыліся на тое, якога маштабу трагедыю ўчыніў нямецкі фашызм), венгерскую і іншыя мовы.

11 красавіка 1975 года «Літаратура і мастацтва» паведаміла, што ў Гаване пабачыў свет нумар часопіса «Унісон», прысвечаны савецкай літаратуры. Беларускае прыгожае пісьменства ў гэтым выданні прадстаўлялі Максім Танк, Васіль Быкаў. Варта заўважыць, што ў 1970—1980-я гады літаратурныя сувязі паміж Беларуссю і Кубай развіваліся даволі імкліва. На Востраве Свабоды пабывалі беларускія пісьменнікі Рыгор Барадулін, Алесь Жук, Карлас Шэрман і інш. У мінскіх выдавецтвах «Мастацкая літаратура» і «Юнацтва» выйшаў шэраг кніг кубінскіх літаратараў у перакладзе на беларускую мову. Карлас Шэрман, Рыгор Барадулін пераклалі на беларускую вершы Нікаласа Гільена. Папулярны беларускі прэзіянт Алена Брава, якая некаторы час жыла на Кубе, «прывезла» з Вострава Свабоды даволі цікавую аповесць «Каменданцкі час для ластвак». Магчыма, з часам, улічваючы і добрыя знешнепалітычныя стасункі Рэспублікі Куба і Рэспублікі Беларусь, нашы літаратурныя сувязі яшчэ набудуць «другое дыханне».

Зыходзячы з паведамлення «Літаратура і мастацтва», надрукаванага 9 мая 1975 года, у Парыжы ў Доме савецкай навукі і культуры адбыўся вечар беларускай літаратуры.

Маскоўскі часопіс «Вопросы литературы» друкуе адказ пісьменнікаў на анкету пад назвай «Гэтых дзён не змоўкне слава...», прысвечаную 30-годдзю Вялікай Перамогі. Беларусь прадстаўляюць Алесь Адамовіч, Іван Мележ, Іван Навуменка, Іван Чыгрынаў, Іван Шамякін.

У ліпені ў Чэхаславакіі праходзіць фестываль савецкай драматургіі. Кожны тэатр падрыхтаваў па дзве пастаюкі. У тэатры «Вячэрняе Брно» ідзе спектакль Андрэя Макаёнка «Зацюканы апостал», а ў Паўднёва-чэшскім тэатры ў Чэске-Будзёвіцах — «Трыбунал».

1 жніўня ў СП БССР прайшла гутарка з пісьменніцай з Люксембурга Размары Кіфер.

4 верасня ў СП БССР праходзіць літаратурны вечар, прысвечаны 30-годдзю ўтварэння Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам. Выступалі беларускія пісьменнікі. Свае пераклады з в'етнамскай паэзіі чытаў і Язэп Семяжон. Быў і госць з В'етнама — Нгуен Ван Цыен, які раскажаў аб папулярнасці твораў беларускіх аўтараў, перакладзеных на в'етнамскую мову. Дарэчы, яшчэ ў 1968 годзе Язэп Семяжон выдаў у сваіх перакладах зборнік класічнай і сучаснай в'етнамскай паэзіі «Апалены лотас».

Фота Кастуся Дробава.

Санаі Мехдзі падчас прэзентацыі сваёй кнігі ў БДУ.

У розныя гады ў В'етнаме пабачылі свет кнігі Уладзіміра Караткевіча, Васіля Быкава, Івана Шамякіна, іншых беларускіх пісьменнікаў.

У кастрычніку 1975 года ў Мінск прыбылі замежныя ўдзельнікі Міжнароднага сімпозіума «Гістарычны вопыт Другой сусветнай вайны і адказнасць пісьменніка за лёс свайго народа і чалавецтва ва ўмовах разрадка міжнароднай напружанасці». Вопыт правядзення міжнародных сустрэч, які асабліва праявіўся ў беларускім літаратурным і грамадскім жыцці ў 1970-я гады, відавочна, трэба вяртаць да жыцця. Распачатая ў 2015 годзе практыка правядзення Міжнароднага сімпозіума літаратараў «Пісьменнік і час» пацвярджае важнасць мастацкага, літаратурнага дыялогу паэтаў, прэзіянтаў, публіцыстаў, літаратуразнаўцаў з розных краін. Несумненна, кожны імкнецца раскажаць пра сваю нацыянальную літаратуру, свае стасункі з чытачом, пра свой уплыў на свядомасць грамадства. І, тым не меней, у такіх размовах, дыскусіях прапрацоўваюцца агульныя падыходы да будаўніцтва гуманістычнага грамадства ва ўсім свеце. У пярэдадзень Дня беларускага пісьменства ў Мінску і іншых гарадах краіны, пачынаючы з 2007 года, праводзіцца круглы стол беларускіх

прынялі іранскі вучоны, дыпламат, публіцыст Санаі Мехдзі, які прэзентаваў у Мінску «Гутаркі пра будучыню, якой пакуль няма. Расія і свет у XXI стагоддзі». Таксама з мінскай трыбуны выступілі егіпецкая пісьменніца і публіцыст Доха Мустафа Асі, рэктар Санкт-Пецярбургскага гуманітарнага ўніверсітэта прафасулаў Аляксандр Запясцкі, кіраўнік расійскага паліталагічнага клуба «Валдай» публіцыст Андрэй Быстрыцкі, доктар гісторыі з Кітая Цаан Ін.

У лістападзе 1974 года Маскоўскі акадэмічны тэатр імя У. Маякоўскага паставіў спектакль па апавесці Васіля Быкава «Трэцяя ракета». Рэжысёр — Яўгеній Лазараў. Дарэчы, спектакль па быкаўскай апавесці Яўгеній Мікалаевіч Лазараў (1937—2016) паставіў праз некаторы час і ў ГДР. Тэатральны рэжысёр і акцёр, народны артыст РСФСР Я. Лазараў — наш зямляк, нарадзіўся ў Мінску.

1976 год. На пачатку года ў Гомелі праходзіць сустрэча пісьменнікаў Бранскай, Чарнігаўскай і Гомельскай абласцей. На тэлебачанні былі арганізаваны выступленні на тэму «Пісьменнік і сучасны герой». Традыцый падобнага характару сустрэч захаваны. У Гомелі і цяпер намаганнямі Гомельскага абласнога аддзялення СП Беларусі, яго старшыні, дэпутата Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Уладзіміра Гаўрыловіча праводзіцца каласальная работа па развіцці і ўмацаванні кантактаў з рэгіянальнымі пісьменнікамі арганізацыямі Расійскай Федэрацыі. Гомельскія літаратары самі ездзяць у рэгіёны Расіі, запрашаюць у горад на Сожы калег з розных абласцей, праводзяць конкурсы перакладчыкаў, прыцягваюць да супольнай працы творчую моладзь, што асабліва важна.

У лютым у Маскве Саюз пісьменнікаў СССР праводзіць пасяджэнне Савета па беларускай літаратуры. Прынялі ўдзел Ю. Аверчанка, А. Аўчарэнка, І. Чыгрынаў, Д. Кавалёў, В. Каваленка, Н. Пашкевіч, В. Аскоцкі, А. Адамовіч і інш.

5 сакавіка народнаму пісьменніку Беларусі славу таму драматургу і байкапісцу Кандрату Крапіве спаўняецца 80 гадоў. Публікацыі, прысвечаныя гэтай даце, з'яўляюцца ў казахскай газеце «Казах адэбіеці» (12 сакавіка 1976 года), у газеце «Югид туй» (Сыктывкар, Комі АССР; 4 сакавіка), туркменскім штотыднёвіку «Эдэбіят ве сунгат», газеце «Советская Литва», «Літаратурной газете»... Юбілей каго з сённяшніх вядомых пісьменнікаў Беларусі быў адзначаны так шырока ў медыйнай прасторы постсавецкіх краін? Пытанне, пагадзіцеся, рытарычнае.

У Люксембургу ў культурным цэнтры імя А. С. Пушкіна прайшоў вечар беларускай літаратуры. Урыўкі з твораў Еўдакіі Лось і Васіля Быкава чыталі люксембуржцы Р. Кіфер (магчыма, тая пісьменніца, якая прыезджала ў Беларусь) і Т. Дэйч.

У маі 1975 года ў Мінскім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя М. Горкага прайшоў літаратурны вечар «Дружба народаў — дружба літаратур». На вечары прысутнічалі і выступілі пісьменнікі з рэспублік СССР, якія ўдзельнічалі ў VII з'ездзе Саюза пісьменнікаў БССР. Напамін пра гэтую падзею акрэслівае выключную ролю развіцця міжнародных літаратурных стасункаў на сучасным этапе. Моладзь актыўна

Фота Намані Кунрэвіч.

Доха Мустафа Асі.

вывучае розныя мовы. У ВНУ Беларусі навучаецца велізарная колькасць замежных студэнтаў. Работа з творчай моладдзю, універсітэцкімі выкладчыкамі гуманітарнага профілю магла б істотна паўплываць на развіццё міжнародных літаратурных сувязей. Напрыклад, у Беларускім дзяржаўным педагагічным універсітэце імя М. Танка (былы педінстытут імя М. Горкага) 9 снежня 2010 года быў адкрыты Цэнтр азербайджанскай мовы і культуры. Ён, дарэчы, выступіў ініцыятарам правядзення вечара, прысвечанага класіку азербайджанскай літаратуры Мікаіла Мушфіга, які ў свой час, у 1936 годзе, наведваў Мінск, разам з Гусэйнам Джавідам удзельнічаў у правядзенні вечара азербайджанскай паэзіі ў беларускай сталіцы. У розных універсітэтах краіны даволі плённа працуюць Інстытуты кітаязнаўства імя Канфуцыя. Яны маглі б стаць выдатнай пляцоўкай для развіцця беларуска-кітайскіх стасункаў. Дарэчы, дзякуючы падтрымцы Рэспубліканскага інстытута кітаязнаўства імя Канфуцыя Беларусі дзяржаўнага ўніверсітэта ў 2012 годзе быў рэалізаваны праект па выданні анталогіі перакладаў на беларускую мову «Пад крыламі дракона: сто паэтаў Кітая», былі здзейснены «кітайскія» выпускніцкія часопісы «Нёман» і «Маладосць».

Кастусь ЛЕШНІЦА
Працяг будзе

Фота з сайта bseu.by

Анталогія кітайскай паэзіі ў перакладзе М. Мятліцкага.

і замежных пісьменнікаў «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго». У апошнія гады праблематыка пытанняў, якія ўздымаюцца ў час правядзення сімпозіума і круглых сталоў, у большай ступені носіць публіцыстычны, сацыялагічны характар. У сакавіку 2024 года традыцыйны сімпозіум меў наступную назву — «Пісьменнік і час. Партнёрства ў імя будучыні». Удзел у дыскусіях

Сіла — у разнастайнасці

Майстэрства дагаджаць

Нягледзячы на тое, што некаторым маладым аўтарам — удзельнікам «Арт-Мінска» часам бракуе самакрытыкі ці ацэнкі іх творчасці прафесіяналамі, многія здольны захапіць увагу гледача, запомніцца зробленым. У віры часу гэта ўжо дасягненне. Так, частая практыка — стварэнне не зусім зразумелага твора з няяснай ідэяй і размяшчэнне побач QR-кода. Глядач заінтрыгаваны — ён вымушаны некаторы час ігнараваць выставачную прастору і паглыбляцца ў віртуальную. А там, як правіла, хаваецца расчараванне — спасылка на сацсеткі аўтара ды іншыя работы ці тлумачэнне не самай арыгінальнай ідэі.

Кацярына Чысцікава «Танец», 2022 г.

Гэтым разам на фестывалі «Арт-Мінск» асабліва папулярныя, так бы мовіць, сацыяльныя праекты. Незлічона колькасць наведвальнікаў захацела стаць суаўтрам Ірыны Рамбальскай і, згодна з пакінутай інструкцыяй, размаляваць рознакаляровымі маркерамі спецыяльную скульптуру і падстаўку... Задача была — пакінуць імя некалі ўратаванай бяздомнай жывёлы. Праект скіраваны звярнуць увагу на праблему беспрытульных жывёл, а таксама падзякаваць валанцёрам за іх нялёгкую і непасільную працу. Гэтым, здаецца, аўтарская задума абмяжоўваецца.

Ганна Кохан прадставіла на суд гледача работы «Па запрашэнні», «24/7», «У дынаміцы» (усе 2024 года), аб'яднаныя тэмай рознасці пакаленняў. Кожная праз зварот да папулярных у свой час гульняў расказвае аб прадстаўніках таго ці іншага пакалення, рэальных людзях, якіх мастачка выявіла на карцінах.

Марына Капілава «Пацукалоў», 2010 г.

Іншы прыклад асэнсавання праблем чалавека ў соцыуме — інсталяцыя «Нявеста» (2023) Ірыны Котавай. Гэта спроба мастачкі даследаваць прычыны ўзнікнення раку малочнай залозы. Натуральна, у мастацкім ключы. Ірына Котава разглядае гэтую тэму праз

прызму ўласнага вопыту і гісторый іншых людзей, з якімі сутыкалася падчас лячэння. Мэта інсталяцыі, прызначанай адлюстраваць боль жанчыны, — нагадаць пра каштоўнасць жыцця.

Працягвае сваю цалкам вытлумачальную дзейнасць Kate Shi. Тут маюцца на ўвазе высакародныя задачы, звязаныя з увагай да праблем экалогіі ды іх вырашэннем, але не вельмі цікавае схематычнае ажыццяўленне ў выяўленчым мастацтве. Між тым у рабоце «350» (2024) ідзе гаворка пра ўтылізацыю электронна-бытавых адходаў, а ў творы «8.09» (2024) — роздум аб лёсе планеты.

Не шукае новых шляхоў і іншы любімец публікі Фёдар Бажын. Ён звяртаецца да знаёмага канцэпту, ажыццёўленага з дапамогай каляровых ліній і ракурсу зверху. А побач з работамі — іх тлумачэнне: у творы «Кропкі» (2024) мастак разважае на тэму індывідуальнасці (прыводзіць прыклад малюнка сына па кропках, у якім выяўлены схільнасці і асаблівасці чалавека); «Зялёная паласа» (2024) прысвечана настальгіі, прысутнасці асобнага ўспаміну, які можна несці праз усё жыццё, і звязанымі з гэтым вынікамі; палатно «Канатаходзец» (2024) расказвае аб пазбяганні непрыемных і непрымальных сітуацый.

Дзіўна, вабяць мінскую публіку нават пейзажы, хоць далёка не ўсе. З незвычайнай сілай прыцягвае гледача «Брама горада» (2024) Маргарыты

Наталля Лінская «Царэўна-жаба», 2023 г.

Маніс. Пазнавальнае месца сталіцы, вакзальная рамантыка, адпаведныя задуме стыль і фармат карціны... Меркаванняў, чаму гэтае даволі сціплае з пункту гледжання мастацкіх вартасцей палатно настолькі ўпадабанае наведвальнікамі «Арт-Мінска», знаходзіцца не так ужо шмат, і ўсе яны даволі слаба адпавядаюць крытэрыям актуальнага твора мастацтва. Ды большасці гледачоў зусім і не патрэбна хвалёная надзённасць, ці не так?

Абмінуць нельга

Многія прызнаныя майстры таксама прадставілі па некалькі сваіх работ. Сярод іх — Зоя Літвінава, але палотны знакамітага жывапісца ў экспазіцыі не самыя новыя: «Двое (Маскі)» 2004 года, «Наведванне» — 2008-га... І ўсё ж радасна бачыць яе карціны на фестывалі, мэта якога — прадставіць найлепшае са зробленага маладымі і сталымі мастакамі. Хаця б таму,

Работы Уладзіміра Гормаша.

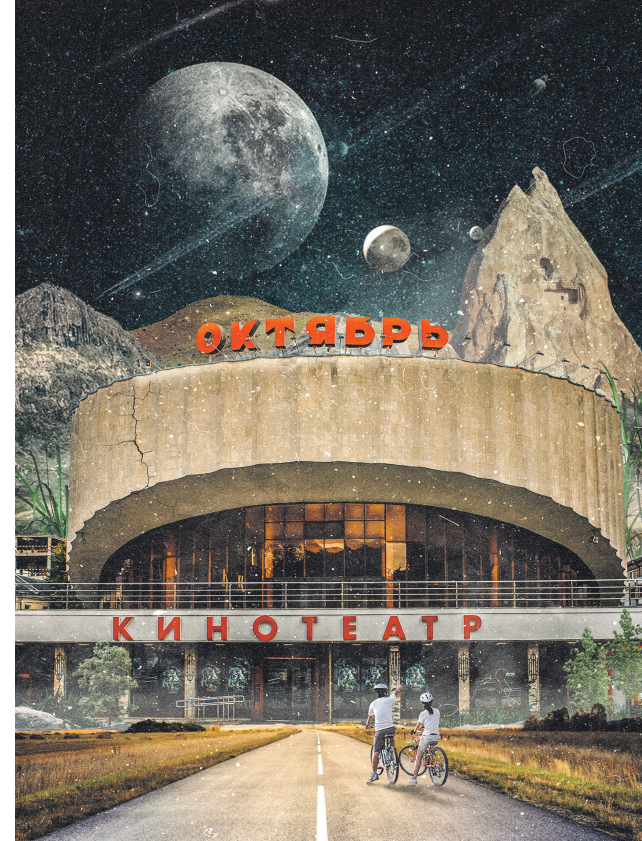
Андрэй Асташоў «Адраджэнне міфа», 2022 г.

што гледачу ёсць з чым параўнаць і што выбраць.

Зноў звяртаюць на сябе ўвагу талентавітыя Алесь Скарабагата і Алесь Багданаў, які гэтым разам выступіў болей сціпла, чым звычайна, і таксама звярнуўся да жанру нацюрморта (палатно гэтага года «Без ГМА III»). Любіміца гледачоў і журы беларускіх арт-фестываляў Алесь Скарабагата не здраджвае сабе і не збіраецца ісці на повадзе ў публікі, якая прагне ўбачыць жанравыя ці стылявыя змены ў яе творчасці. Эстэтычнае задавальненне дораць карціны «Рамантычная вячэра», «Любоўнае зелле», «Крэветкі для Музы», створаныя сёлета.

Сапраўдная зорка фестывалю «Арт-Мінск-2024» — Аляксандр Шаппо, які дэманструе шэраг скульптур апошняга часу, напрыклад, «На шляху да нябёсаў» (2016), «Эдып» (2018), «Мінатаўр» (2023), «Юдзіф» (2023), і новую графіку, таксама прысвечаную міфалогіі (на фестывалі можна ўбачыць літаграфіі «Сармацкая жрыца» і «Золата Шлімана» 2023 года). Работы гэтага мастака, як, дарэчы, і Марыны Капілавай, якая таксама пасляхова займаецца скульптурай і графікай, раскіданы па розных экспазіцыях фестывалю, што ніяк не перашкаджае ўспрымаць творы ў цэласнасці і паўнаце задуму.

На сёлетнім «Арт-Мінску» асабліва ўдалай здаецца частка фестывалю ў галерэі «Арт-Беларусь». У асноўным там прадстаўлена фатаграфія; сярод аўтараў — папулярны ў Instagram фатограф Graph Calligraph. Ён прадставіў своеасаблівую серыю яркіх работ «Мінск. Нешта яшчэ», дзе злучаюцца розныя рэальнасці. Яшчэ адзін аўтар, які не цураецца колеру ў фатаграфіі, — Bikimaksi. Здымаючы Мінск, ён таксама аб'ядноўвае розныя светлы, але робіць гэта іншым шляхам, напрыклад, з дапамогай адметных ракурсаў

Graph Calligraph «Мінск. Нешта яшчэ», 2022 г.

і колеравай гамы. Аднак на фестываль ён прапанаваў не папулярныя работы, прысвечаныя сталіцы, а пейзажы, у якіх апяваецца прыгажосць беларускай прыроды. Каштоўнасць — у цікавым поглядзе на навакольны свет, у якім спалучаецца любоў да Беларусі і ўвага да тэндэнцый сусветнай фатаграфіі.

Фестываль «Арт-Мінск» будзе дзейнічаць да 9 чэрвеня. Упадабаныя работы можна купіць. А падтрымаць мастакоў у конкурсе можна з дапамогай галасавання. Мастакі, якія набяруць найбольшую колькасць галасоў, будуць узнагароджаны дыпламамі і прызамі партнёраў праекта.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Блакiтнае неба над галавой

Спектакляў, прысвечаных Вялікай Айчыннай вайне, у беларускіх тэатрах заўсёды было дастаткова шмат — творы на гэтую тэму ўвогуле не страчваюць актуальнасці. З нагоды 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў многія сцэнарысты і рэжысёры вырашылі чарговы раз звярнуцца да тых жаклівых падзей і адшукаць новыя шляхі ў апаведзе пра трагедыю некалькіх пакаленняў беларусаў.

У пачатку мая ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Максіма Горкага адбылася прэм'ера спектакля «Горкі хлеб» у пастаноўцы мастацкага кіраўніка заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Сяргея Кавальчыка. Аўтар твора — вядомы ў Беларусі сцэнарыст, педагог Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Галіна Злобенка. За сцэнаграфію і касцюмы адказвала Ала Сарокіна, балетмайстрам выступіла Віталіна Бідзюк, асістэнтам рэжысёра — Алена Мацкевіч. Прэм'еру прымеркавалі да 80-годдзя вызвалення краіны.

Спектакль «Горкі хлеб» аб'ядноўвае тры навелы аб дзеях Вялікай Айчыннай вайны, якім давялося жыць у акупацыі. Як падкрэсліваюць у тэатры, гэта рэальныя гісторыі без кроплі выдумкі. У аснове спектакля — успаміны ўжо сталых жанчын, вачыма якіх мы бачым далёкія страшныя падзеі. Яны прагнуць быць пачутымі, пра што сведчыць існаванне ў прасторы спектакля яшчэ аднаго героя — выдуманнага персанажа ці зборнага вобраза журналіста. Пасрэднік дапамагае апавядальніцам не проста быць пачутымі, а імкнецца крануць сэрцы тых, хто засяроджваецца на іх галасах. Журналіст, дарэчы, заўсёды працуе над рэальнымі гісторыямі, задакументаванымі сведчаннямі. А праўда вайны — лейтматыў спектакля «Горкі хлеб».

Трагедыя прадстаўлена асобнымі гісторыямі, якія паказваюць вайну з розных бакоў. Тут няма спробы стварэння ўсёабдымнай карціны таго часу — толькі тры апаведы з мільёнаў падобных. Што можна дадаць да ўспамінаў тых, хто дзіцем бачыў вайну, хто зведаў гора, страх, пакуты? Ды, пэўна, нічога істотнага. Гэта самадастатковы матэрыял для любога чытача і гледача. Мусіць, таму ў спектаклі з'явіўся персанаж журналіста (ролю ў спектаклі выконваюць заслужаныя артыст Беларусі Руслан Чарнецкі і Васіль Грачухін): ён выступае ў якасці апавядальніка — сочыць за структурай твора, быццам мадэратар, каментуе тое, пра што ідзе гаворка; ён жа з'яўляецца ў ролі рэжысёра — трансліруе яго думкі і пачуцці; між тым герой асацыіруецца з тымі, хто знаходзіцца ў глядзельнай зале, — ён такі ж слухач, яго развагі, здаецца, не могуць не супадаць з роздумамі сярэдне-статыстычнага беларуса; а яшчэ ён часам паўстае

актыўным удзельнікам — калі час ад часу прымярае іншыя ролі. «Яшчэ ніводнае стагоддзе не было пражыта чалавецтвам без вайны», — прамаўляе кожнаму вядомы факт журналіст. У сваім маналогу ён запытваецца: прымяняць насілле, каб аднавіць найвышэйшую справядлівасць, забіваць дзеля таго, каб скончыць з забойствамі, а значыць, хто моцны, той заўсёды правы — хіба гэта вяршыні чалавечай думкі хіба для гэтага народжаны кожны? Моцны гуманістычны пасыл — адна з асноўных вартасцей спектакля «Горкі хлеб».

Дзіця, жанчына на вайне знаходзяцца ў цэнтры ўвагі стваральнікаў спектакля «Горкі хлеб». Яны імкнуліся паказаць іх слабасць і гераізм, боль і радасць, якой таксама знаходзіцца месца на вайне. Душэўны надрыў сваіх гераінь выявілі артысткі Вераніка Пляшкевіч (Клара), Віталіна Бідзюк (Ніэль), заслужаная артыстка Беларусі Ганна Маланкіна (Ала), Юлія Кадушкевіч (Эма), Вера Грыцкевіч (Земфіра), Вікторыя Кавальчык (Жэня) і Аляксандра Прышчэпава (Ганна). Кожнай з іх даводзілася працаваць з адной задачай — прысваеннем моцнай гісторыі іншага чалавека.

— Я адчуваю горадасць за нашу краіну, бо яна вытрымала такое цяжкае выпрабаванне. Мы абавязаны захоўваць мір на беларускай зямлі, — выказаўся на прэсдадні прэм'еры рэжысёр Сяргей Кавальчык. — У перыяд з Дня Перамогі да Дня Незалежнасці неабходна паказваць як мага болей патрыятычных спектакляў. Людзі павінны разумець і памятаць тое, што перажылі нашы продкі і дзякуючы каму мы сёння бачым мірнае блакітнае неба.

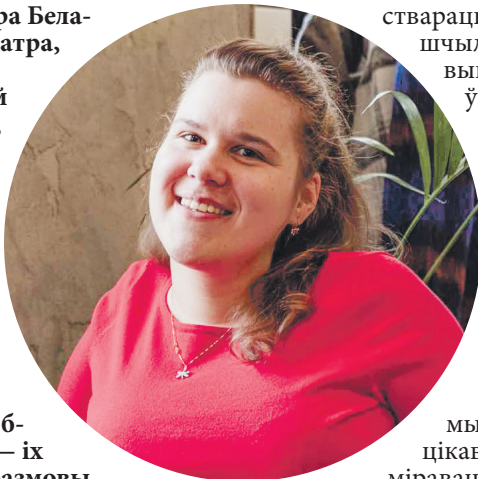
Наступны паказ спектакля «Горкі хлеб» у Горкаўскім тэатры адбудзецца 1 чэрвеня.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота з сайта rustheatre.by

Ксенія ШТАЛЯНКОВА:

«Я адчула, як адпускаю свой тэкст»

«Тут была Клара» — нядаўняя прэм'ера Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра, якая набыла розгалас. Спектакль няпросты, звяртаецца да падзей мінулай вайны, якія адгукаюцца ў нашадках, уплываюць на іх жыццё і погляд на свет. Пастаноўка рэжысёра Таццяны Аксёнкавай атрымалася драматычнай па сутнасці і сучаснай па форме, але найперш адчайна-чалавечай, калі ў аснове — досыць забытаныя адносіны герояў. Складаны сюжэт закладзены аўтарам — пісьменніцай Ксеніяй Шталянковай, дагэтуль вядомай па раманах. Яе першая п'еса, увасобленая ў тэатры, падобна на крык. І гэтаму ёсць тлумачэнні — іх і хацелася атрымаць ад Ксеніі падчас размовы.

ствараць. Тэма Халакосту завязалася шчыльна з падтэмай мастацкага выказвання і яго немагчымасці ў вельмі страшных абставінах, калі чалавека знутры спальвае жах, які ён не можа кантраляваць.

— Можна было знайсці рэальную гісторыю і яе адаптаваць пад тэатр, як гэта часта робяць. Але вы пайшлі іншым шляхам, стварыўшы ўсё ж мастацкі тэкст...

— Гэта было зроблена наўмысна. Акрамя таго, мне было цікава паглядзець, ці магу я фарміраваць тэкст як уласнае творчае і сцэнічнае выказванне. Так сталася, што

дагэтуль я пісала штосьці прыгодніцкае, камедыйнае, а гэта мой першы трагедыйна тэкст. Напэўна, пааўтарску дарослы. Мне сапраўды было цікава зрабіць выклік самой сабе, у межах мастацкага выказвання стварыць штосьці новае. Нават у тэхнічных момантах гэта быў для мяне новы досвед, таму што я звычайна пішу лінейна — ад пачатку да канца. Але гэты тэкст пісаўся паралельна ў розных фрагментах. Было цікава паглядзець, як можна звесці разам лагічныя лініі кожнага героя, як рабіць перабіўкі.

— Паколькі тэма звязана з падзеямі, якія былі ў Беларусі, відаць, вам спатрэбілася паглыбляцца ў гісторыю. Што дапамагло?

— Я часткова (гэта нельга назваць дасканалым вывучэннем) паглыблялася ў пэўныя звесткі, звязаныя з гісторыяй Мінска, мінскага гэта, і канкрэтна ў гісторыю «Ямы». У той момант найбольш важнымі для мяне былі фотаздымкі, некаторыя з сямейнага архіва. Важна было прасачыць, як на іх выяўлены людзі. Цікава было зразумець, як тыя, каго я бачу, маглі б апынуцца ў межах тэксту. Але таксама было важна глядзець і здымкі, звязаныя з гісторыяй горада. У гэтым плане найбольш уражальныя аказаліся фота, звязаныя з акупацыяй Мінска. Сапраўды страшныя: калі бачыш разбурэнне, але разумееш, што горад працягвае жыць. Мне падаецца, што візуальная засяроджанасць дазваляе ўявіць, якім чынам тэкст можа скласціся як вобраз. Бо павінна была ўзнікнуць не дасканалая дакументальная п'еса, а найперш вобраз, які быццам бы вырастае з фотаздымкаў, што захаваліся,

і ў іх можна ўпісаць нейкіх людзей, якія, магчыма, тут сапраўды жылі.

— Аднак для пастаноўкі яна чакала свайго часу і рэжысёра. Як узнікла супрацоўніцтва з Таццянай Аксёнкавай?

— У ліпені 2023 года ў РТБД вырашылі зрабіць чытку іншай маёй п'есы «Экстэрмінацыя», якая таксама прысвечана Халакосту. Якраз на гэтай чытцы я выпадкова пазнаёмілася з Таццянай Аксёнкавай. Калі ўсё скончылася, яна падыхла да мяне і пачала дзяліцца сваімі ўражаннямі.

Я была вельмі ўдзячная, што Таццяна так адгукнулася на «Экстэрмінацыю». Падумала, што ёй таксама будзе цікава прачытаць іншую маю п'есу — «Memoria...», з якой у мяне не атрымлівалася на працягу трох гадоў (што ж, магчыма, тэксты не заўжды знаходзяць сваю нішу?). Але я напісала ёй і даслала гэтую п'есу. Літаральна на наступны дзень Таццяна паведаміла, што прачытала і будзе прапаноўваць «Memoria nominis Clara» для пастаноўкі ў тэатры.

— Ці супрацоўнічалі вы з рэжысёрам і наколькі ў гэтай пастаноўцы прысутнічае асоба Таццяны?

— Я цалкам даверылася Таццяне і ніякім чынам не ўмешвалася ў пастановачны працэс. Гэта на сто працэнтаў выказванне яе і артыстаў, якія ўдзельнічаюць у спектаклі. Быў цікавы момант, калі я ўпершыню глядзела спектакль і з першых радкоў забыла пра тое, што ён паводле маёй п'есы. Я нават не ўсведамляла, што гэта мой тэкст — была так уцягнута ў тое, што адбываецца на сцэне. Сам тэкст быў адаптаваны з улікам таго, як будзеца дзея спектакля. Нейкія моманты былі крыху скарачаны, нейкія — перайначаны. Але для мяне вельмі важна, што гэта была беражлівая праца з тэкстам. Цэласнае і балючае выказванне. Пастаноўка па пэўнай п'есе — вялікая даследчыцкая праца Таццяны і ўсёй каманды. Спатрэбілася шмат высілкаў, каб вывучыць тэму больш дасканала і перанесці набытыя веды ў дзеянне, якое адбываецца на сцэне. Гэта вельмі вялікая, на мой погляд, праца рэжысёра.

Для мяне гэты спектакль — вельмі асабістая гісторыя: я адчула, як адпускаю свой тэкст. Ён пэўны час мне вельмі балеў. Але цяпер я адчуваю, што падзяляю гэтую гісторыю з іншымі: і з тэатрам, і з гледачамі, наогул яна быццам бы расцякаецца па горадзе. Прэм'ера была ў сакавіку, вельмі шмат водгукаў пісалі гледачы. Цяпер я адчуваю, што гэтыя людзі ходзяць па вуліцах Мінска і чуюць, як адгукаецца тэкст у прасторы горада.

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота з асабістага архіва Ксеніі ШТАЛЯНКОВАЙ

«Трохкутнікі» як крылатыя птушкі

У маёй хатняй бібліятэцы сярод твораў, у розны час падараных пісьменнікамі, ёсць і даследаванне Эсфір Гурэвіч «Детская литература Белоруссии», выпушчанае ўсесаюзным выдавецтвам «Детская литература» ў 1982 годзе. Яе Эсфір Саламонаўна падпісала на схіле таго ж года: «Алесь Марціновіч — з павагай і ўдзячнасцю. Подпіс. 24/XII.82». Несумненна, кожнаму прыемна атрымаць аўтарскі аўтограф. Ад знакамітага аўтара — тым больш.

Напісаць гісторыю беларускага нацыянальнага прыгожага пісьменства для юных чытачоў, адрасаваную рускамоўнай аўдыторыі, невыпадкова было даручана менавіта Эсфір Гурэвіч. Яна належала да тых, на жаль, нямногіх аўтараў, якія ў сваёй творчасці не час ад часу звярталіся да асэнсавання напісанага для падростаючага пакалення, а пастаянна аддавалі гэтаму кірунку ўвагу ў сваіх даследаваннях. У яе ўжо была манаграфія па дысертацыі «Белорусская детская литература. 1917—1967 гг.», абараніўшы якую стала доктарам філалагічных навук.

Выступала і ў калектыўных даследаваннях. Актыўна друкавалася ў навуковых выданнях і перыёдыцы. Асэнсавала значнасць творчасці класіка беларускай дзіцячай літаратуры, пра што засведчыла кніга «Янка Маўр: нарыс жыцця і творчасці». Выдадзеная ў 1983 годзе, яна стала найбольш глыбокім аналізам напісанага ім для дзяцей і юнацтва, хоць да яго спадчыны звярталіся і іншыя даследчыкі. У 2004 годзе з'явілася другое выданне. Шырокі рэзананс мела і манаграфія «Боль і трывогі нашы. Дзеці, вайна, літаратура» (1986).

Улічваючы вялікі даследчыцкі аўтарытэт Эсфір Саламонаўны, «Детская литература», выпускаючы серыю даследаванняў дзіцячых літаратурных саюзных рэспублік, пры выбары патэнцыяльнага аўтара пра беларускую запыніла позірк на Эсфір Гурэвіч. І не пашкадавала, бо атрымалася, як і задумвалася, акурат гісторыя нацыянальнага прыгожага пісьменства для дзяцей і юнацтва, пачынаючы з першых фальклорных твораў, заканчваючы тымі, што сваім з'яўленнем былі набліжаны да пачатку 80 гадоў мінулага стагоддзя. І гэта пры адносна невялікім аб'ёме, што даваўся для сістэмнага аналізу, — крыху больш чым 20 улікова-выдавецкіх аркушаў.

На жаль, у падобных выданнях не прынята даваць біяграфіі іх аўтараў. Таму, на свой сорам, я не ведаў, што Эсфір Саламонаўна — не толькі выдатны крытык і даследчык літаратуры, але і чалавек гераічнага лёсу. Даведаўся пра гэта, пазнаёміўшыся з яе ўспамінамі «Полевая почта 43177 Д», якія выйшлі яшчэ ў 2011 годзе. Аднак трапілі яны да мяне нядаўна і, па сутнасці, выпадкова, бо на кнізе — аўтограф вядомаму крытыку і літаратуразнаўцу Міхасю Мушынскаму:

«Міхасю Мушынскаму, шаноўнаму майму калегу, блізкаму па творчых інтарэсах і, дазволю сабе думаць, па духу, з якім мяне звязваюць цёплыя ўспаміны аб лепшых гадах сумеснай працы, па сумяшчальніцтву аўтару «серыялаў» дакументальнага інстытуцкага кіно, што настальгічна засталіся ў маёй памяці, — з даўняй прыхільнасцю, павагай і найлепшымі пажаданнямі ўсёй дынастыі Мушынскіх.

Ваша ЭГ.
2011, жнівень».

Міхася Іосіфавіча назвала аўтарам «серыялаў», бо ён, працуючы ў тагачасным Інстытуце літаратуры імя Янкі

Купалы, захапляўся кіназдымкамі, пасля сябе пакінуў шмат кадраў з жыцця гэтай даследчыцай установы, а таксама Саюза пісьменнікаў БССР. У чытача можа ўзнікнуць пытанне, як гэтая кніга аказалася ў мяне. Хто падумае, што набыў яе ў букіністчным адзеле адной з кнігарняў — на жаль, трапляе ў іх шмат кніг з аўтографамі, — памыляецца. Міхась Мушынскі — мой цесць. Паколькі ён пайшоў у вечнасць 8 чэрвеня 2018 года, а Эсфір Гурэвіч — яшчэ раней, 20 жніўня 2015-га, маю права прывесці гэты аўтограф без дазволу. І яшчэ адно ўдакладненне. Калі Эсфір Саламонаўна падарыла мне кнігу «Детская литература Белоруссии», я да «дынастыі Мушынскіх» яшчэ дачынення не меў.

Ды гэта, як кажуць, між іншым. Куды важней, што я, няхай сабе і запознена, далучыўся яшчэ да аднаго лёсу, перыпетыі якога пераконваюць: Перамога над фашызмам таму і стала Вялікай Перамогай, што набліжалі яе ўсе сумленныя савецкія людзі, якіх было нашмат болей, чым тых, хто пры наступленні ворага паказаў свой здрадніцкі твар. Сповідзь Эсфір Гурэвіч, безумоўна, як і вымагае жанр, — маналог канкрэтнага чалавека. Разам з тым гэта і мемуары соцень тысяч тых, у каго была вайна не толькі ўсенародная, але і свая, улічваючы тое, дзе яны сябе праявілі.

Як франтавыя сяброўкі Наташа Безукладнікова і Саша Мітрафанова-Калінычава. Як і ўсе ўрачы, медыцынскія сёстры, у каго была палявая пошта 43177 Д. А пад такім нумарам «хаваўся ваенны шпіталь». Гэтакіх надзвычайных выратавальнікаў на дарогах-пажарышчах вайны было нямала, а гэты, наш (я пішу не толькі ад свайго імя, але і ў памяць аб сваіх франтавых сяброўках, большасці якіх ужо, на жаль, няма з намі), называўся СЭШ-290, што значыла: Сартавальны Эвака-шпіталь — 290 Заходняга, паэзій — 3-га Беларускага фронту, які ішоў за ім па пятах».

Часова ўспаміны Эсфір Гурэвіч ахопліваюць перыяд ад пачатку вайны, калі яна была студэнткай Маскоўскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна, да падзей у Кенігсбергу, а завяршаюцца прыездом шпіталю ў Мінск. Да напісання, які відаць з яе прызнання, ішла паступова: «Мае сённяшнія нататкі — не ўспаміны ў чыстым выглядзе. Задуманыя спачатку ў разліку на сямейны архіў — для дзяцей [...], а таксама для будучых пра... яны ў працэсе работы непрыкметна выйшлі за межы першапачатковай задумкі і набылі, як мне здаецца, больш шырокі сэнс. Яны выліліся ў свайго роду споведзь

з адпаведнымі развагамі і адступленнямі ад хронікі падзей да людзей, з якімі прайшла вайну, і нават аб літаратуры. Апошняе ў гэтым кантэксце не падаецца мне чужародным, яны арганічныя для мяне як літаратуразнаўца, бо адпраўны іх пункт — усё тая вайна, якая прымушвала, уладарна бярэ ў сябе ўсе аспекты чалавечага жыцця».

Сповідзь Эсфір Гурэвіч цікавая і тым, што ў ёй уласна перажытае перадаецца не абасоблена, а ў пэўнай ступені суадносіцца і з лёсам іншых людзей. У першую чаргу тых, хто знаходзіўся пастаянна поруч, а гэта найперш блізкія сяброўкі, якім і прысвяціла сваю кнігу. Асабліва часта прыгадвае Сашу Мітрафанаву, неаднойчы цытуе ўрыўкі з успамінаў яе, якія ў свой час публікаваліся ў часопісе «Нёман». Гэта дазваляе на пэўныя падзеі зірнуць з рознага ракурсу — свайго і той, якая была поруч з табой. Важны і такі момант, што ў асноўным звязаны з успрыманням падзей — не толькі ваенных, але і ўвогуле стасункаў з рознымі людзьмі.

Неаднойчы Эсфір Саламонаўна прыводзіць свае занатоўкі, зробленыя ў гады вайны, а пасля асэнсоўвае іх з вышыні пражытых гадоў. Гэта спрыяе пэўнай пераацэнцы колішняй рэчаіснасці. Замест рамантычнасці з'яўляецца цвярозы позірк, без якога не абысціся таму, хто нямаў пабачыў і перажыў. Адно нязменна: яшчэ большае ўсведамленне таго, што для перамогі шмат значыла і твая праца — праца медыцынскай сястры. Яна была не менш неабходнай, чым мужнасць і гераізм у баях. Нялёгка, небяспечная. Падобнае не магло не адбіцца на настроі. Аднак толькі на ўласным. На іншых, асабліва на тых, за чыё жыццё змагалася, не распаўсюджвалася. Гэта добра відаць з яе прызнання ад 5 лістапада 1945 года: «Штосьці ў душы маёй заледзянела. Калі ж растопіцца гэты лёд?» Але ў кнізе дадала: «На параненых, праўда, гэты душэўны холад не распаўсюджваўся».

Сваю кнігу і пісала не толькі, каб нішто не забылася, але і дзеля пераасэнсавання ўласнага мінулага. З разлікам, каб перажытае ўспрымалася не толькі сваім, а стала набыткам іншых, хто гэтага не бачыў, не перажыў, ды павінен ведаць. Таму і пачынаецца споведзь з раздзела «Навошта я пішу»: «Перада мной невялікі стос пажоўклых, выцвілых і старых лістоў ваеннага часу. Некаторыя з іх напісаны алоўкам, часам сцёртым, таму і чытаюцца з цяжкасцю. Час ад часу, калі наплываюць успаміны, я перачытваю іх, дакладней сказаць, прыпадаю да іх душою, востра адчуваючы горкія пахі і смак вайны, нават яе колер, у асноўным крывава-жалобны».

У гэтым заслівым колеры, які ўвабраў у сябе 1418 дзён і начэй, і лёсы блізкіх Эсфір Гурэвіч людзей. Таму і з'явілася прызнанне, пад якім, несумненна, маглі б падпісацца і іншыя, хто, знаходзячыся на фронце ці ў тыле, хацеў ведаць пра родных і блізкіх: «Добра памятаю, з якім хваляваннем, нецярпеннем, трывогай і страхам, з якой напругай, што даходзіла да галаўнога болю, я чакала пісем ад родных. У той момант, калі паштальён прывозіў пошту, я ператваралася ў сцэльныя ліхаманкавае чаканне, і калі гэтыя спадзяванні не збываліся, на сподзе душы асядалі гарката і трывога». Прызнавалася і ў іншым, больш радасным: «Аднак калі ўжо нарэшце пашчасціла, і ў руках у цябе запаветны лісток, ён чытаўся, можна сказаць, не вачыма, а сэрцам, усёй тваёй сутнасцю. «Трохкутнікі», «квадрацікі» вайны ўяўляліся мне крылатымі птушкамі, якія нясучы то добрыя, то кепскія весткі».

Стае такіх вестак і ў самой кнізе. Яны таксама рэзка палярныя. Нават калі здавалася б, павінны быць толькі радаснымі. Як тады, калі апынулася са шпіталем у вызваленым ад гітлераўцаў Мінску: «Група нашых урачоў і сяцёр была выдзелена для аказання дапамогі савецкім ваеннапалонным, якіх немцы кінулі ў гарадской бальніцы. Я не была ў той групе, але памятаю, якімі змрочнымі і прыгнечанымі вярнуліся адтуль яе ўдзельнікі. Яны апавядалі, што зняможылі, цалкам змучаныя душой і целам, жывыя трупы, гэтыя людзі не адразу паверылі ў сваё вызваленне. Асобныя з іх, зусім спакутаваныя, якія страцілі ўсе спадзяванні, знаходзіліся ў прастрацы, не пазнавалі сваіх, прасілі атруты».

І тут жа іншае ўражанне: «16 ліпеня ў Мінску праходзіў парад партызан, мы ж знаходзіліся на тэрыторыі «Партызанскай рэспублікі», і гэта адчувалася не толькі ў тым, што сярод параненых было шмат партызан. Іх жывая прысутнасць адчувалася і за межамі шпіталю: яны размяшчаліся на пустэчы за Акадэміяй навук, у раёне Батанічнага саду і парку Чалюскінцаў, зусім непадалёку».

Завяршэнне твора наводзіць на роздум, які сёння набывае яшчэ большую значнасць, бо тыя высновы, да якіх прыйшла Эсфір Гурэвіч, як ніколі актуальныя ў сваёй сутнасці: «Параднёныя вайной, мы да пары да часу працягвалі жыць у цеснай непарыўнай звязцы. Аднак усяму таму, што мае пачатак, накіравана і завяршэнне. Толькі чалавечая памяць перадаецца з пакалення ў пакаленне, жыве і не мае завяршэння. І вайна 1941—1945 гг., перажытая намі, — Вялікая Айчынная (тут і далей выдзелена Э. Гурэвіч. — А. М.), што забрала з сабой неверагоднае мноства людскіх Кніг жыцця, заслугоўвае навечна застацца ў гэтай памяці. А памяць кожнага асобнага чалавека, мая ў тым ліку, — таксама яе частцінка, без якой агульначалавечая скарбонка выглядала б няпоўнай і нежыццёвай. Чалавек без памяці — як той дзень без светлага промня, рака без плыткай вады, лес без шумлівых дрэў...

Таму і кажу на развітанне чытачу ўсё (за Віктарам Астаф'евым): «Жыві і помні!»

Беларускі народ не можа не памятаць пра Вялікую Айчынную вайну, бо заплаціў за Перамогу як ніводзін іншы, страціўшы кожнага свайго трэцяга суайчынніка. І не толькі памятае, але і перадае памяць аб перажытым іншым пакаленням. Сёння гэтая балючая памяць набывае яшчэ больш значны сэнс. Не забываць пра гора ўсенароднае як пра подзвіг сусветнага маштабу неабходна і па іншай прычыне. Дзеля таго трэба, каб даваць дзейсны адпор усім тым, хто не толькі спрабуе абяліць фашызм, але і бярэ на ўзбраенне не менш страшнае зло — нацызм.

У барацьбе за праўду і справядлівасць дзейным сродкам з'яўляюцца і ўспаміны тых, чымі мужнасцю і гераізмам чалавецтва было ўратавана ад нямецкага фашызму. Як спяваецца ў вядомай песні, «поклонимся великим тем годам, // Тем славным командирам и бойцам, // И маршалам страны и рядовым, // Поклонимся и мёртвым и живым». Не толькі тым абаронцам Сталінграда, каму яна прысвечана, але і ўсім, хто ваяваў на фронце, быў падпольшчыкам і партызанам. Не ў апошнюю чаргу і тым, хто пакінуў пасля сябе згадкі аб перажытым. У шэрагу іх і ўспаміны старшыні медыцынскай службы Эсфір Гурэвіч. Шкаду, што так позна пазнаёміўся з імі. Радуюся, што гэта ўсё ж адбылося.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Мінулае стукае ў сэрца

Угады Вялікай Айчыннай вайны нямецка-фашысцкія захопнікі на тэрыторыі Рагачоўскага раёна Гомельскай вобласці знішчылі 113 населеных пунктаў. Тры з іх — Румок, Морткаў і Адраджэнне (Відалін) — пасля вайны не былі адноўлены. Сярод пацярпелых — і вёска Каменка Рыскаўска Курганскага сельсавета. У чэрвені 1943 года гітлераўцы спалілі вёску, у якой налічвалася 112 двароў, разам са 153 яе жыхарамі (да вайны тут жылі 274 чалавекі).

...У чэрвені 1943 года ў вёску Новы Крыўск прыйшоў з-за лініі фронту партызанскі атрад пад камандаваннем маёра Шастакова. Ён складаўся з мужных, лоўкіх і адважных хлопцаў — спартсменаў. Яны бязлітасна знішчалі фашыстаў усюды, дзе толькі сустракалі іх, і заўсёды выходзілі пераможцамі.

Раніцай 4 чэрвеня шастакоўцы напалі на нямецкую аўтакалону, якая рухалася ў напрамку Гомеля. Некалькі партызан, пераапрунуўшыся ў фашысцкіх афіцэраў, выйшлі на сярэдзіну дарогі. Астатнія падрыхтаваліся да бою, заняўшы выгядную пазіцыю ў засадзе. Праз некалькі хвілін вадзіцель першай варожай машыны ўбачыў «сваіх» афіцэраў, якія падавалі знак спыніцца. Уся калона затармазіла. Гэты момант і выкарысталі шастакоўцы. Яны адкрылі па акупантах ураганны агонь. Нямецкія машыны адна за адной сталі загарацца. Хутка фашысты былі знішчаны. У партызан ахвяр не было.

3 Новага Крыўска партызаны перайшлі ў Каменку. Яны размясціліся ва ўрочышчы Лучка, што непадалёку ад вёскі. Мясцовыя жыхары з радасцю сустрэлі народных мсціўцаў, дапамагалі чым маглі. Але не прайшло і некалькі гадзін, як з-за верхавін лесу паказаўся нямецкі самалёт. Сцягваў рабіў круг за кругам, высочваючы месца знаходжання партызан. Нямецкі пілот пасылаў на зямлю доўгія кулямётныя чэргі. Народныя мсціўцы не разгубіліся — адкрылі па ім агонь...

Але самае страшнае пачалося на наступны дзень. На досвітку 5 чэрвеня фашысцкія карныя атрады і паліцаі, якія размяшчаліся ў Рагачове, Жлобіне, Карме, Чачэрску, пачалі з усіх бакоў працэсваць лес у напрамку Каменкі. Вёска аказалася ў акружэнні. З кожнай хвіліннай вогненнае кальцо стала замыкацца. Ужо выразна быў чуцен гул матораў. Гэта рухаліся аўтамашыны. Пачуліся крыкі на чужой мове. Шастакоўцы падрыхтаваліся да бою. Нарэшце з лесу выйшлі гітлераўскія галаварэзы. Партызаны адкрылі агонь. Сярод фашыстаў паднялася паніка. Яны кінуліся ўцякаць у напрамку вёскі Каменка Маластралкоўскай.

Але да немцаў падыходзіла падмога. І ім усё ж такі ўдалося захапіць палову Каменкі. Некалькі партызан, якія знаходзіліся ў гэты час у вёсцы, завязалі бой. Сілы былі няроўныя. У шэрагах праціўніка налічвалася каля пяці тысяч немцаў і паліцаёў. Але шастакоўцы здолелі прарваць варожае кальцо і выйсці з акружэння.

Сваю злосць ворагі вылілі на мірнае насельніцтва. Яны сталі хапаць і расстрэльваць мясцовых жыхароў, затым падпалілі вёску. У той дзень ад рук фашыстаў загінула больш як паўтары сотні бязвінных людзей...

...Дванаццацігадовым хлапчуком Міхаіл Данілавіч Марчанка сустрэў Вялікую Айчынную вайну. Калі пачала разгортвацца партызанская барацьба супраць нямецка-фашысцкіх акупантаў, Міша Марчанка перадаў народным мсціўцам кулямёт, 26 вінтовак, многа скрынак з патронамі, 40 кілаграмаў толу, які ён назбіраў на месцах баёў.

Незабыўным стаў для хлапчука дзень 5 чэрвеня 1943 года. На ўсё жыццё запомніў ён звярынае аблічча вайны, яе бесчалавечную жорсткасць. Той раніцай ён прыгнаў каня з лугу і прылёг адпачыць.

— Хутчэй хавайцеся! — пачуў хлопец голас сястры Ані. Дзеці, а іх, акрамя Мішы, было пяцёра, пабеглі хавання ў акапчык, зроблены ў пачатку вайны.

Як толькі закончыўся абстрэл, над акапам пачулася: — Рус, выходзі!

Вылезлі напалоханыя заплаканыя дзеці, жанчыны, усяго больш чым дваццаць чалавек.

— Назад! — паступіла новая каманда.

І, як толькі людзі саскочылі ў акап, гітлераўцы кінулі туды гранаты.

Міша чуў вакол сябе жудасныя крыкі, стогны параненых. Хлапчук сабраўся з сіламі і выскачыў з акапа. Гарэлі шапка, ватоўка, ён скінуў іх і пабег па вуліцы, дзе ўжо палалі хаты. Не памячы сябе ад болі і страху, заскочыў у склеп, дзе хаваліся старыя і малыя аднавяскоўцы. Неўзабаве і тут з'явіліся карнікі і кінулі ў люк гранату. Міша страціў прытомнасць...

Ачуняў толькі пад вечар, застагнаў. У яго абгарэлі твар і рукі, неймаверна балела правая нага, калела ў грудзях. Заставацца тут сярод спаленых людзей і попелу было нельга, паціху стаў выбірацца...

Мясцовыя патрыёты перавезлі Мішу ў Буда-Кашалёўскі раён, у вёску Фундамінка. Тут яго хавалі і лячылі юныя падпольшчыцы, тут яго знайшла і маці Матруна Іванаўна, якая ў дзень трагедыі была па нейкіх справах у суседняй вёсцы і засталася жывая. Хата іх у Каменцы была спалена, загінула пяцёра дзяцей. А здароўе Мішы пачало пагаршацца, таму яго перавезлі ў вёску Надзеждзіна таго ж раёна. Вылечыла хлапчука травам Марфа Іванаўна Лашкарова, якая да вайны працавала медсястрой. Аднак ён зноў трапіў у бяду — аднойчы гітлераўцы схопілі пятнаццаць заложнікаў, сярод якіх аказаўся і Міша. Іх павінны былі расстрэляць, калі б на фашыстаў напалі партызаны. Хлапчуку ўдалося ўцячы. І разам з маці ён стаў жыць у сямейным партызанскім лагерах. А неўзабаве родныя мясціны вызваліла Чырвоная армія.

У пасляваенны перыяд Міхаіл Данілавіч Марчанка жыў і працаваў у Рагачове. Ён свята шанаваў памяць аб загінулых аднавяскоўцах, за ўласныя сродкі пабудаваў на месцы былога пажарышча помнік землякам, якія загінулі ў той страшны дзень, калі нямецка-фашысцкія захопнікі разам з прыхваснямі-паліцаямі спалілі яго родную вёску.

...У вёсцы Каменка я нарадзіўся ў 1950 годзе, праз пяць гадоў пасля Вялікай Айчыннай вайны. Адраджалася і развівалася ўся краіна, адраджалася і родная вёска, якую 5 чэрвеня 1943 года фашысты спалілі разам з яе жыхарамі за тое, што яны актыўна дапамагалі партызанам, многія самі змагаліся з ворагам у партызанскіх атрадах, былі і сувязнымі. Памятаю паўзямлянку і некалькі маленькіх хатак, у якіх жылі вясцоўцы пасля той страшнай вайны. А потым пачалі будаваць ужо вялікія хаты, якія не грэх назваць сапраўдымі дамамі! Вёску акружаюць прыгожыя, задумненыя лясы — край партызанскі...

Пасля вайны ў вёсцы стала значна менш сядзіб, чым было да трагедыі. Менш засталося і жыхароў. Але яны былі па-ранейшаму працалюбівымі, старанымі, шчырымі людзьмі, якія праславіліся сваім майстэрствам і прафесіяналізмам. У вёсцы Каменка жыў і працаваў знакаміты разьбяр па дрэве і мастак, інвалід, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны Дзмітрый Уладзіміравіч Сталяроў. Сваю творчасць ён прысвяціў усяляўленню неўміручага подзвігу савецкага народа ў гады барацьбы з ненавісным ворагам, адлюстравіў многія яркія старонкі слаўнай гісторыі роднага краю. Таленавіты разьбяр выразаў нават партрэт Фідэля Кастра, якому гэты твор уручылі ў Маскве.

У цэнтры вёскі Каменка ўстаноўлены помнік усім, хто змагаўся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі і загінуў у барацьбе за свабоду і незалежнасць Айчыны, свайго роднага краю. Ёсць помнік і на вясковых могілках, дзе пахаваны героі-партызаны, якія загінулі ў баях з ворагам. Памяць пра трагедыю, пра подзвігі нашага народа будзе жыць вечна!

Міхась СЛІВА

Дарогамі пераможцаў

Пасля вераломнага нападу на СССР 22 чэрвеня 1941 года наша краіна адразу стала арэнай баявых дзеянняў. Праз тэрыторыю Беларусі наступала самая магутная групоўка нямецкіх войск — група армій «Цэнтр», авіяцыя якой ужо ў першыя дні вайны нанесла масіраваныя ўдары па пагранічных заставах, штабах, вузлах сувязі, аэрадромах, раёнах дыслакацыі часцей і злучэнняў Заходняй асобай ваеннай акругі. Гераічная барацьба пагранічнікаў Брэсцкай крэпасці, цяжкія абарончыя баі пад Мінскам, Гомелем, Віцебскам, Магілёвам, Бабруйскім аслабілі і затрымалі праціўніка, сарвалі рэалізацыю бліцкрыгу, далі магчымасць камандаванню Чырвонай арміі разгарнуць войскі другога стратэгічнага эшалона, перакінуць рэзервы на фронт з цэнтральных раёнаў СССР, мабілізаваць новыя сілы і нанесці ворагу сакрушальныя ўдары ў бітвах пад Масквой і Сталінградам. Адрозна пасля перамогі на Курскай дузе пачалося наступленне савецкіх войск.

У штомесячным бібліяграфічным бюлетэні «Новыя кнігі: па старонках беларускага друку» (2024, № 4), які выдаецца Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі, змешчаны дадатак «Дарогамі пераможцаў. Да 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў» (складальнік Г. В. Брага). У ім прадстаўлены матэрыялы пра асноўныя наступальныя аперацыі, у ходзе якіх на працягу 1943—1944 гг. войскі Чырвонай арміі вызвалілі тэрыторыю Беларусі. Дадатак складаецца з наступных раздзелаў: «Бітва за Дняпро», «Чарнігаўска-Прыпяцкая аперацыя», «На Лоеўскім плацдарме», «Гомельска-Рэчыцкая аперацыя», «Вызваленне ўсходніх раёнаў Беларусі», «Гарадоцкая аперацыя», «Калінкавіцка-Мазырская аперацыя», «Рагачоўска-Жлобінская аперацыя», «Беларуская аперацыя», «Віцебска-Аршанская аперацыя», «Полацкая аперацыя», «Магілёўская аперацыя», «Бабруйска-Мінская аперацыя», «Мінская аперацыя». Усе раздзелы дадатку суправаджаюцца невялікімі нарысамі і бібліяграфічнымі спісамі. Прадстаўленая інфармацыя прызначана бібліятэчным работнікам, настаўнікам, студэнтам, навучэнцам, а таксама ўсім, хто цікавіцца гісторыяй Беларусі.

Кацярына ВАРАНЬКО

Праўда вайны вачыма нашых продкаў

Вайна бруднымі ботамі прайшла па лёсах беларускіх сямей. Яе полымя апаліла і Астра-веччыну.

Станіслаў Францавіч Ігнатавіч адправіўся на вайну хлопцам. Ён не ведаў, які жах і боль чакае, спадзяваўся вярнуцца ў хуткім часе дамоў. Аднак светлым марам не суджана было спраўдзіцца. Жонка Станіслава не хацела адпуская свайго мужа, яе сэрца разрывалася ад болю. Да таго ж на руках у яе заставалася маленькая дачушка Міраслава. Яна праводзіла мужа да Гудая. На ўсё жыццё жанчына запамінала тую дарогу...

Маладая жонка з нецярпеннем чакала пісьмы з фронту, аднак яны былі рэдкімі. Аднойчы прыйшоў самы страшны ліст, які паведамляў, што Станіслаў забіты. Жанчына не хацела верыць у страшную навіну. Яна да апошняга верыла, што яе Стась жывы, а ліст — звычайная памылка. На жаль, ліст адлюстроўваў жудасную рэчаіснасць — Станіслаў быў забіты ў Берліне 1 мая 1945 года.

Хутка вырасла дачка Міраслава і шукала падрабязныя звесткі аб лёсе бацькі. Яго прозвішча не значылася на помніках і абелісках. Да пошукаў далучыўся праўнук Дзмітрый, які звярнуўся ў Цэнтральны архіў Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь. У сакавіку 2021 года прыйшла даведка, якая пацвярджала ранейшыя звесткі. У хуткім часе прозвішча Станіслава Францавіча Ігнатова з'явілася на помніку ў вёсцы Трокенікі. Цяпер нашчадкі героя, праходзячы каля помніка, схіляюць галовы. Яны памятаюць пра той подзвіг, які здзейснілі продкі дзеля нашага шчасця і міру.

Паводле ўспамінаў унучкі ветэрана Крысціны Рышардаўны Лісоўскай
Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ

Ідэі гармоніі

Да 25 мая ў чатырох залах Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў на Някрасава працуе выстаўка Ігара Кашкурэвіча «3 Вечнасці ў Вечнасць». Аўтар прапануе некалькі мастацка-філасофскіх канцэпцый, якія адлюстроўваюць погляды на розныя часовыя калізій ўласнай творчасці. Як адзначаюць арганізатары, асаблівае месца ў экспазіцыі займае інсталляцыя-прысвячэнне бацьку мастака Арлену Кашкурэвічу і творцам, якія адыгралі важную ролю ў станаўленні яго асобы.

Мастак-канцэптуаліст Ігар Кашкурэвіч нарадзіўся ў 1957 годзе ў Мінску. Вучыўся ў Мінскім мастацкім вучылішчы імя А. К. Глебава (1972—1976), Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце (1976—1982). Яго выкладчыкамі былі Васіль Шаранговіч, Павел Любамудраў, Уладзімір Савіч, Людміла Кальмаева... Ігар Кашкурэвіч — член Беларускага саюза мастакоў, у мастацкіх выстаўках удзельнічае з 1978 года. Графік, жывапісец, скульптар стала праца ў жанрах перформансу і інсталляцыі.

Так, яшчэ ў пачатку 1980-х ён пачаў выступаць як мастак канцэптуальнай хвалі. У свой час у Віцебску разам з Людмілай Русавай зладзіў перформанс «Супраматычнае ўваскрэшэнне». А ў 1996 годзе мастак стаў удзельнікам нямецка-беларускага тэматычнага выставачнага праекта «Тэксты» — у яго межах стварыў інсталляцыю «Тут знаходзіцца ўльтрагігіенічны пункт...».

Выстаўка «3 Вечнасці ў Вечнасць» складаецца з некалькіх асобных інсталляцый. Напрыклад, гэта ўжо згаданая жывапісна-графічная інсталляцыя «Амажы» — прысвячэнні Янку Купалу, Фёдору Дастаеўскаму, Арлену Кашкурэвічу, Васілю Быкаву, Альгерду Малішэўскаму, Уладзіміру Стальмашонку, Васілю Шаранговічу, Алегу Сурскаму, Анатолю Анікейчыку і Міхаілу Савіцкаму,

што адлюстроўвае фрагменты розных перыядаў творчасці мастака, яго зацікаўленні і перавагі. Яшчэ адзін складнік выстаўкі — скульптурна-графічная інсталляцыя «Час — Творца», у якую ўвайшлі скульптуры, што фарміруюць у выставачнай зале каменны круг — сімвал працэсу творчасці ў часе, і малюнкi — выявы гэтых жа скульптур. Ігар Кашкурэвіч

падкрэслівае, што камень мае велічны дух і валодае цікавай мовай. Скульптар выяўляе гэтыя асаблівасці, дарэчы, без выкарыстання механічных ці электрычных прыладаў — гэта ручная праца. Стварэнню твора дапамагаюць адпаведныя інструменты: малаток і разец з пабядзітавым наканечнікам. Кожнаму каменю мастак надае чалавечы твар, надзяляе яго пэўнымі знакамі. Такім чынам

з адной вечнасці камень пераходзіць у іншую. Жывапісная інсталляцыя «Паверхні» прысвечана ідэі гармоніі. Асабліва цікавая яна будзе тым, хто вывучае тэорыі колеру. Як колер уплывае на чалавека? Што пры знаёмстве з творам падказваюць логіка ды інтуіцыя? Ці здольна святло, што сыходзіць ад карціны, крануць назіральніка? Ігар Кашкурэвіч не дае адказаў, а толькі прапаноўвае паглыбіцца ў дагэтуль цалкам не разгаданы свет. Яшчэ бліжэй пазнаёміць з аўтарам інсталляцыя «Рукапісы гараць», якая прэзентуе аўтапартрэты. Тут змешчаны разважанні аб тым, што такое натхненне, калі пачынаецца сапраўдная творчасць, у чым выяўляецца станаўленне асобы ў мастацтве. Нават прадстаўлены малюнак, створаны Ігарам Кашкурэвічам ва ўзросце трох з паловай гадоў. Работы, праекты, інсталляцыі Ігара Кашкурэвіча арыгінальныя і вельмі розныя, таму кожны глядач можа знайсці штосьці, што адгукнецца. Напрыклад, дырэктар НЦСМ Сяргей Крыштаповіч адзначаў, што большасць твораў мастака даўно ведае і любіць, але ўсё ж вылучае скульптуры.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

зваротная сувязь

Весткі з цішыні

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы. У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты», прысвечаны вядомым айчынным літаратарам. У нядзелю і панядзелак — радыёверсіі тэлеперадач «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча. Па буднях у праграме «Літаратурная анталогія» — старонкі рамана Фёдора Дастаеўскага «Браты Карамазавы» (у выкананні Алега Вінярскага). У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — раман Івана Чыгрынава «Плач перапёлкі» (у выкананні Маргарыты Захарыя).

У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Алега Лойкі. У перадачы «Літаратурныя гісторыі» — апавяданні айчынных і замежных аўтараў. Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх. Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа». У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

- 17 мая** — на творчую сустрэчу з Міхасём Башлаковым у Мінскім каледжы прадпрымальніцтва (вул. Уручская, 21 в). Пачатак у 11.20.
- 18 мая** — на творчую сустрэчу Міхася Пазнякова з вучнямі СШ № 82 (вул. Народная, 27). Пачатак у 11.00.
- 20 мая** — у дзіцячую бібліятэку № 15 (вул. Слабадская, 27) на пасяджэнне студыі юных літаратараў «Малінаўскія галасы». Пачатак у 16.00.
- 21 мая** — у «Кабінет пісьменніка» пры дзіцячай бібліятэцы № 2 (вул. К. Чорнага, 10) на творчую сустрэчу з Валянцінай Драбышэўскай. Пачатак у 12.00.
- 21 мая** — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Аўтограф» (вул. Карбышава, 42). Прэзентацыя кнігі Аляксандра Плавінскага «Беражанка». Пачатак у 18.00.
- 22 мая** — у бібліятэку Міжнароднага ўніверсітэта (МІТСО) (вул. Казінца, 21, к. 3) на творчую сустрэчу з Людмілай Бурдыка. Пачатак у 15.00.
- 22 мая** — у Цэнтральную бібліятэку імя Я. Купалы (вул. В. Харужай, 16) на прэзентацыю зборніка МГА СПБ «Пад мірным небам». Пачатак у 16.30.

- 22 мая** — у публічную бібліятэку № 1 імя Л. М. Талстога (вул. Маскоўская, 18) на творчы вечар Таццяны Жылінскай. Пачатак у 17.30.
- 23 мая** — у Дом літаратара (вул. Фрунзэ, 5) на паэтычна-песенны вечар «Квітней, родны край!» з удзелам вядомых паэтаў і артыста тэатра і кіно, кампазітара і спевака Сяргея Краўца, спявачкі Іны Кравец.

- 9 мая** 50-годдзе адзначыў Вячаслаў Бандарэнка.
- 10 мая** 65-годдзе адсвяткавала Тамара Бярэзіна.
- 11 мая** 80-гадовы юбілей адсвяткавала Марыя Шаўчонак.
- 15 мая** 75-годдзе адзначыў Уладзімір Несцяровіч.
- 16 мая** 50-гадовы юбілей адсвяткавала Анастасія Кузьмічова.
- 16 мая** 55-годдзе адзначыла Аліна Сабуць.
- 21 мая** 70-годдзе адзначае Людміла Шаўчэнка.
- 25 мая** 70-гадовы юбілей святкуе Анатоль Сэндзер.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзель крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
16.05.2024 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 685

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 38200000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 1041
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзэнзуюцца. Пацыяцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

